

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК
КРАЇНИ»

Студента 2 курсу, 2м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа
та страхування»
спеціалізації «Державні та муніципальні фінанси»

Науковий керівник
д.е.н., професор

Гарант освітньої програми
д.е.н., професор

Завідувач кафедри фінансів,
д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України

Хом`яка Юрія
Руслановича

Макогон
Валентина Дмитрівна

Макогон
Валентина Дмитрівна

Чугунов
Ігор Якович

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП

2

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

3

1.1. Економічна сутність податкової політики

6

1.2. Зарубіжний досвід формування і реалізації податкової політики

11

РОЗДІЛ 2. СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Прямі податки як інструмент формування доходів бюджету

18

2.2. Непрямі податки як інструмент формування доходів бюджету

24

РОЗДІЛ 3. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Шляхи реформування податкової системи України

33

3.2. Основні напрями вдосконалення механізму податкової політики

37

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

47

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

50

ДОДАТКИ

62

ВСТУП

Актуальність теми. За умов економічних та соціальних перетворень актуалізуються питання пошуку методів і інституційних механізмів підвищення ефективності податкової політики. Механізми податкової політики є одними із основних фінансових інструментів державного регулювання соціальних і економічних процесів в країні на певному етапі її розвитку. Від ступеня оптимальності співвідношень складових податкової політики залежить рівень та темпи соціально-економічного розвитку країни, у тому числі галузей економіки, територіальних громад, соціальних відносин, стійкість та збалансованість державних фінансів.

Розвиток архітекτονіки податкової політики створює основу для ефективної реалізації податкової та митної політики. Необхідність модернізації вітчизняної системи податкової політики обумовлена суспільною потребою формування довгострокової концепції регулювання фінансово-економічної системи. Інституційна архітектоніка податкової політики має бути адаптивною та когерентною із основними напрямками економічної політики, зокрема: бюджетною, грошово-кредитною, інвестиційною, галузевою, валютною, ціновою, антициклічною, конкурентною, зовнішньоекономічною.

Різні аспекти формування та реалізації податкової політики розкриваються у працях С. Буковинського, Д. Б'юкенена, О. Василика, А. Вагнера, В. Гейця, В. Глуценка, А. Гриценка, І. Запатріної, Дж. М. Кейнса, Н. Крючкової, Л. Лисяк, І. Лук'яненко, І. Луніної, І. Лютого, В. Опаріна, А. Соколовської, П. Самуельсона, В. Танзі, Л. Тарангул, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія та інших.

Метою роботи є розкриття та удосконалення теоретико-методологічних засад податкової політики в умовах трансформації економіки України.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань:

- розкрити економічну сутність податкової політики;
- проаналізувати зарубіжний досвід податкової політики;

- визначити зміст прямих податків як інструменту формування доходів бюджету;
- визначити зміст непрямих податків як інструменту формування доходів бюджету;
- розкрити шляхи реформування податкової системи України;
- обґрунтувати основні напрями вдосконалення механізму податкової політики.

Об'єктом дослідження є податкова політика в умовах економічних перетворень.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання податкової політики в умовах трансформації економіки України.

Методи дослідження. Системний та структурний методи використано при розкритті економічної сутності податкової політики. За допомогою порівняльного та факторного методів узагальнено зарубіжний досвід податкової політики. На основі системного підходу, синтезу, наукового абстрагування обґрунтовані шляхи удосконалення податкової системи України.

Інформаційну базу дослідження становили законодавчі та нормативно-правові акти щодо формування та реалізації податкової політики, статистичні та аналітичні матеріали Міністерства фінансів України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державної фіскальної служби України, Державної служби статистики України, Державної казначейської служби України, Рахункової палати України, відповідні монографії, наукові статті вітчизняних та зарубіжних вчених.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи дослідження, зазначено теоретичне та практичне значення роботи.

У першому розділі досліджено теоретико-методологічні засади податкової політики. Розкрито економічну сутність податкової політики. Проаналізовано зарубіжний досвід податкової політики.

У другому розділі розкрито становлення та розвиток податкової системи України. Проаналізовано прямі та непрямі податки як інструмент формування доходів бюджету.

У третьому розділі визначено пріоритетні напрями удосконалення податкової політики в умовах трансформації економіки України. Розкрито шляхи реформування податкової системи України. Обґрунтовано основні напрями вдосконалення механізму податкової політики.

У висновках наведено теоретичне узагальнення представленого матеріалу.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Економічна сутність податкової політики

На сучасному етапі розвитку економіки використання податків як важелів ефективного державного регулювання в умовах трансформації економіки набуває особливого значення. Податки в умовах трансформації економіки країни повинні використовуватися не тільки як джерело наповнення бюджету, а й як важливий інструмент фінансового регулювання економіки.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає регулювання як дію за значенням “регулювати”, а останньому терміну дається два визначення: впорядковувати що небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі; домагатися нормальної роботи машини, установки, механізму і т. ін., забезпечуючи злагоджену роботу складових частин, деталей.

Відповідно до визначення, наведеного в Економічній енциклопедії, під державним регулюванням економіки слід розуміти сукупність форм та методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються.

Державне регулювання економіки – це вплив держави на хід економічних процесів шляхом їх коригування відповідно до поставлених цілей соціально-економічного розвитку в інтересах суспільства. Система державного регулювання здійснює, з одного боку, розробку та встановлення певних правил, дотримання яких є обов’язковим для всіх суб’єктів господарської діяльності, а з іншого – відповідальність цих суб’єктів за дотримання встановлених правил.

Податкова політика як процес базується на свідомому, активному й цілеспрямованому використанні існуючої незалежно від волі суб'єктів управління регулювальної функції податків для отримання певних соціально-економічних результатів. Тобто регулювальна функція податків виступає основою податкової політики.

Податкова політика – це заходи непрямого впливу на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни видів податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зменшення або збільшення податкового навантаження, відрахувань до бюджету.

Податкова політика як наука являє собою сукупність знань та наукових поглядів на явища та процеси, що об'єктивно відбуваються в суспільстві між державою та платниками податків з приводу формування за рахунок податкових надходжень головного централізованого фонду держави – бюджету з метою створення фінансової бази для виконання державою її функцій та завдань.

Як систему податкова політика можливо розглядати з економічної та з організаційної точок зору. Отже, з економічної точки зору державне податкова політика являє собою сукупність норм, методів та правил організації відносин між державою та платниками податків з метою формування бюджетів та державних цільових фондів.

З організаційної точки зору податкова політика являє собою сукупність органів державної законодавчої, виконавчої та судової влади, які відповідно до законодавства наділені повноваженнями в сфері оподаткування.

Як процес податкова політика являє собою логічно побудовану сукупність послідовно реалізовуваних етапів управління податковими відносинами: формування податкової політики, обґрунтування цілей, розробки регламентів, організації сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), мотивування співробітників податкових органів та платників податків до дотримання податкового законодавства, контролю та аналізу виконання законодавчих вимог і встановлених податковою політикою держави цілей та завдань з

наступною розробкою висновків та рекомендацій спрямованих на уточнення цілей, регламентів та способів організації справляння податків, зборів (обов'язкових платежів).

Г.І. Башнянин, М.В. Корягіна, Б.І. Кабіці визначають, що податкова політика відноситься до фінансово-податкової форми державного регулювання та пов'язане зі стимулюванням економічного зростання, структурними перетвореннями, підвищенням конкурентоспроможності вітчизняних виробників шляхом реформування податкової системи країни. Інструменти податкової політики дозволяють вирішувати не тільки економічні проблеми, а й тісно пов'язані із ними – демографічні, політичні та ін. шляхом оптимізації системи оподаткування.

На думку А.І. Крисоватого та М.В. Романюк, податкова політика є окремим елементом механізму реалізації податкової політики. Дана думка заслуговує на увагу, але з нею не можна погодитися в повній мірі, оскільки сучасне розуміння податкової політики дозволяє вирізняти його не як окремий елемент механізму реалізації податкової політики, а як спосіб реалізації такого виду державної економічної політики, який має відповідний механізм.

Метою податкової політики економіки є забезпечення стабільного стану економіки на макро- та макрорівнях. Аналізуючи особливості системи оподаткування, можливо визначити механізм впливу системи податкової політики на соціальний та економічний розвиток країни.

Відповідно до дефініції, всі відомі інструменти податкової політики поділено на економічні та організаційно-управлінські. При цьому економічні включають: податкові ставки, податкові пільги (в т.ч. амортизація), механізми податкового кредиту та податкових скидок. До організаційно-управлінських відносяться контролюючі заходи фіскальних служб, механізми застосування фінансових санкцій і штрафів.

Розглянемо принципи податкової політики. До них відносять: принцип наукової обґрунтованості - передбачає врахування вимог об'єктивних економічних законів, реалій економічного, політичного і соціального життя суспільства,

національних особливостей; принцип узгодження інтересів - механізм впливу заходів податкової політики на соціально-економічні процеси реалізується саме через учасників податкових правовідносин; принцип системності – обумовлений системним характером об'єкта регулювання - національної економіки, яка є складною динамічною системою, що включає в себе різні рівні та елементи; принцип комплексності – застосовується в комплексі з іншими прямими та непрямими методами державного регулювання; принцип пріоритетності – передбачає чітке визначення пріоритетів податкової політики; принцип раціонального поєднання – поєднання стратегічного та тактичного підходів у податковому регулюванні; принцип адаптації - передбачає коригування впливу держави на соціально-економічні процеси залежно від внутрішніх та зовнішніх умов розвитку країни на основі безперервного аналізу дієвості й ефективності заходів податкової політики; принцип безперервності - полягає в тому, що процес податкової політики, хоча й реалізується за допомогою окремих дискретних механізмів, термін дії яких є обмеженим, але в цілому має безперервний характер.

Отже, при формуванні та реалізації податкової політики та системи податкової політики держава повинна враховувати такі аспекти: фіскальні – передбачають формування відповідного обсягу доходів держави для ефективного виконання покладених на неї функцій; підприємницькі – орієнтовані на формування у суб'єктів господарювання обсягів нерозподіленого прибутку, достатнього для задоволення інтересів їх власників та забезпечення виробничого розвитку; соціальні – акцент зміщений на формування обсягів доходів домогосподарств, що має забезпечити стабільне відтворення робочої сили; зовнішньоекономічні – повинні забезпечити податкову конкурентоспроможність держави на глобальному та регіональному рівнях з метою створення вигідних умов для зарубіжних платників податків для залучення в країну додаткових обсягів капіталу, трудових та інших видів найбільш мобільних економічних ресурсів.

За формою впливу податкова політика відносять до непрямих методів, що базується не на прямому примусі суб'єктів господарювання, а на використанні їхніх економічних інтересів.

Заходи податкової політики за характером впливу можуть бути як стимулюючими так і стримувальними.

До найважливіших завдань, розв'язуваних за допомогою податкової політики на макрорівні, відносять: регулювання попиту та пропозиції; формування раціонального співвідношення між накопиченням і споживанням; вплив на темпи інфляційних процесів; формування раціональної галузевої структури (введення галузевих податкових пільг та спеціальних галузевих податкових режимів призводить до зменшення податкових вилучень у підприємств, які працюють у цих галузях, що забезпечує збільшення рентабельності й підвищення на цій основі інвестиційної привабливості галузей, і, в остаточному підсумку, – їхній прискорений розвиток); стимулювання інвестиційних процесів; підтримка інноваційної діяльності; насичення ринку соціально значущими товарами і послугами; прискорений розвиток депресивних регіонів; забезпечення зацікавленості в розвитку підприємницької ініціативи населення; збільшення обсягів діяльності й розвиток конкурентного середовища (введення єдиного податку з фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, податкові зобов'язання за яким не пов'язані з розмірами виручки від реалізації продукції); стимулювання раціонального використання ресурсів (плата за землю, збір за забруднення навколишнього природного середовища та ін.); забезпечення економічної зацікавленості підприємств в інноваційному розвитку; стримування зростання обсягів виробництва товарів, у збільшенні споживання яких держава не зацікавлена.

З погляду характеру їх дії інструменти податкової політики можна поділити на три групи: системні; комплексні; локальні.

Таким чином, податкова політика в умовах трансформації економіки є головним напрямком фінансової політики. Розробка механізмів і важелів впливу на соціально-економічні процеси є одним з пріоритетних завдань країни. Податкова політика є інструментом державної економічної політики,

від якого залежить ефективність розв'язання економічних та соціальних проблем країни. Формування системи податкової політики економіки повинно відбуватися з урахуванням інтересів усіх зацікавлених в існуванні системи оподаткування категорій осіб: держави та платників податків.

1.2. Зарубіжний досвід формування і реалізації податкової політики

При дослідженні міжнародного досвіду податкового адміністрування та оцінці можливості його застосування у вітчизняній практиці значний інтерес становлять системи податкового адміністрування США і Канади. Це обумовлено тим, що Сполучені Штати та Канада є федеративними країнами, у яких місцеві органи влади мають традиційно високий рівень автономії в управлінні місцевими справами. Україна, як відомо, є унітарною державою, але вона проголосила курс на децентралізацію та спрощення державного управління, розширення прав і повноважень місцевих органів у реалізації регіональної соціально-економічної політики, ширше представлення місцевих громад в управлінні державними справами на конкретній території. Вказане проявлятиметься і у сфері податкового адміністрування (Додаток Б).

Податкова система США складається із трьох рівнів, що відповідають рівням державної влади [63]: вищий (федеральний рівень) – встановлення та збір федеральних податків, адміністрування яких регулюється федеральними законами і які надходять до федерального бюджету; середній (рівень штатів) – встановлення та збір місцевих податків, адміністрування яких регулюється законами штатів; надходження зараховуються до бюджетів штатів; нижчий (рівень муніципалітетів, округів тощо) – збір податків, що запроваджуються органами місцевого самоврядування; надходження спрямовуються до місцевих бюджетів.

Основні федеральні податки США: федеральний прибутковий податок з населення; федеральний податок на прибуток корпорацій; податкові відрахування до фондів соціального страхування (здійснюють і роботодавці, і

наймані працівники); федеральний податок на спадщину та дарування; федеральні акцизи; мито.

Фіскальний потенціал податкової системи реалізується через оподаткування індивідуальних доходів населення (у структурі податкових надходжень майже 40% займає частка податку на доходи фізичних осіб). Для переважної більшості індивідуальних платників (фізичних осіб) ефективна податкова ставка становить близько 25%.

Федеральний податок на прибуток корпорацій стягується із чистого прибутку, який визначається шляхом вирахування дозволених пільг та знижок із валового доходу. Знижки можуть бути звичайні та спеціальні. До складу звичайних знижок включаються заробітна плата, витрати на амортизацію і поточний ремонт основних засобів, безнадійні борги, рентні платежі, сплачені місцеві податки, процент за кредит, витрати на рекламу, внески до пенсійних фондів, благодійні внески тощо. До складу спеціальних знижок входять операційні збитки, організаційні витрати, витрати на науково-дослідні роботи, витрати на капітальний ремонт і реставрацію будівель, авансові податкові платежі та ін. Законодавством США встановлені ставки федерального податку на прибуток корпорацій у розмірі від 15 до 35%, який залежить в основному від величини отриманого (задекларованого) прибутку.

На рівні штатів існують такі основні податки: податок з продажів, прибутковий податок з населення, податок на доходи корпорацій, податок на спадщину і дарування, акцизні податки, податок на корисні копалини, ліцензійні збори, податок на капітал, відрахування на виплату допомоги з безробіття, податок на ділову активність та ін.

Починаючи від 90-х рр. ХХ ст., податкова політика США базується на реалізації принципу бюджетного збалансування. Центральним ядром органів податкового адміністрування у Сполучених Штатах є Державна служба збирання податків та фінансового контролю США. Основним елементом в її структурі є Служба внутрішніх доходів (СВД), яка оперативного підпорядкована Міністерству фінансів. СВД складається із таких підрозділів: центральний апарат (на

федеральному рівні), податкові служби штатів, місцеві податкові служби.

Організаційна структура Служби внутрішніх доходів побудована не за видами податків, а за функціональними ознаками системи оподаткування, тобто вказана структура є функціональною. Основними структурними підрозділами СВД є: служба обробки податкових декларацій, служба перевірки податкових декларацій, служба стягнення податків, служба кримінальних розслідувань, служба обслуговування платників податків, міжнародний відділ, відділ інформаційно-комп'ютерних технологій, відділ кадрової роботи. Типова організаційна структура регіонального підрозділу Служби внутрішніх доходів США представлена на рис. 1.2.1.

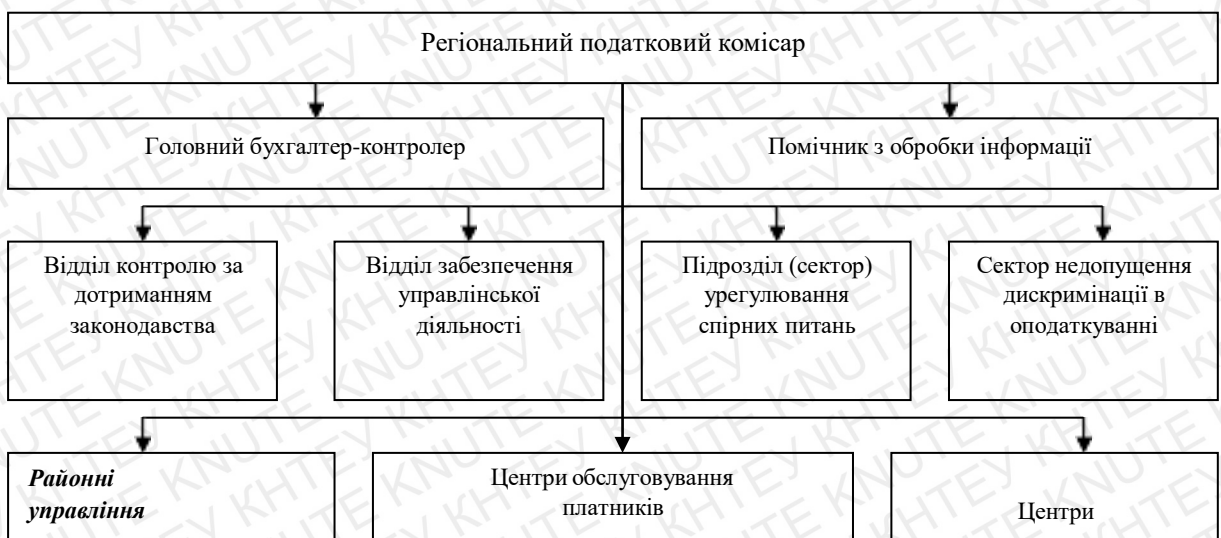

Рис. 1.2.1. Типова організаційна структура регіонального підрозділу Служби внутрішніх доходів США

Регіональні та районні відділення СВД здійснюють переважно оперативний моніторинг поточної діяльності платників і контроль за правильністю розрахунку сум податкових платежів, вживають заходів для профілактики та мінімізації сум податкового боргу, ухвалюють рішення про накладення відповідальності на порушників податкового законодавства, а також про повернення надмірно сплачених сум.

У США платники податків мусять подавати органам податкового адміністрування всі відомості, що можуть бути використані при визначенні бази оподаткування, навіть якщо вони містять інформацію не на користь

платника. Органи податкової служби мають право перевіряти житло, листування, в тому числі особисте, чого не дозволяється жодній іншій державній службі.

Основна частина податкових перевірок – камеральні. У ході проведення таких перевірок органи податкового контролю зазвичай надсилають платнику повідомлення з вимогою надати додаткові відомості. За результатами податкової перевірки може бути ухвалене рішення про донарахування податкових платежів або повернення надміру сплачених сум.

Якщо платник податків не згоден із результатами перевірки, він має право їх оскаржити у відділі оскаржень або суді. У США діє спеціалізований суд, який розглядає спори у сфері оподаткування, – податковий суд. У разі ухвалення рішення на користь платника йому будуть повернені всі адміністративні й судові витрати.

Витрати на адміністрування податкового законодавства у США складають приблизно 0,5–0,7% обсягу зібраних податків.

Податкова система Канади має трьохрівневу ієрархічну структуру, що відповідає загальній моделі організації виконавчої влади (федеральний рівень, провінції, територіальні утворення та муніципалітети).

До федерального (центрального) бюджету надходить близько 63–65% загальної суми податкових платежів, зібраних на території країни. На цьому рівні переважає пряме оподаткування. Основним федеральним податком виступає податок на доходи населення (він забезпечує 40% податкових надходжень, що зараховуються до федерального бюджету). Пільги за цим податком мають переважно соціальне значення (з бази оподаткування вираховуються витрати на сплату аліментів, догляд за дітьми, внески до пенсійних фондів та ін.).

Податок на прибуток корпорацій відіграє регулятивну роль, оскільки найбільша кількість пільг встановлена саме за цим податком. У пільговому режимі оподатковуються підприємства малого бізнесу (із чисельністю працюючих до 100 осіб), що є елементом державної політики підтримки

високої зайнятості. У режимі пільгового оподаткування працюють також окремі галузі економіки, у тому числі сільське господарство. Передбачено можливість прискореної амортизації для інноваційного обладнання, а також пільгові умови оподаткування приросту активів. Право на податкову пільгу за податком на прибуток корпорацій мають платники, що здійснюють витрати на науково-дослідні роботи [81].

На противагу США у Канаді на федеральному рівні запроваджено податок на додану вартість, який має переважно фіскальне значення. При цьому на рівні багатьох територій діє податок із продажів.

У Канаді доволі високі ставки акцизного оподаткування. Акцизи мають не лише фіскальне та соціальне значення, вони виступають способом контролю з боку держави за переміщенням підакцизних товарів. Проблемою організації акцизного оподаткування в Канаді є наявність значної кількості контрабандних тютюнових виробів (у східних і південних провінціях країни), що постачаються переважно із США та окремих резервацій.

Основні податкові надходження місцевих бюджетів формуються за рахунок оподаткування нерухомості (частка різних податків на нерухомість у доходах місцевих бюджетів подеколи досягає 40%) і підприємницької діяльності.

Адміністрування податків у Канаді здійснює Канадське агентство митниці та зборів, яке підзвітне парламенту через міністра з національних доходів. Це агентство також адмініструє більшість місцевих податків, але місцеві органи влади вносять за вказану послугу певну плату. В окремих провінціях адміністрування місцевих податків здійснюють регіональні органи влади (міністерство доходів певного регіону).

Витрати на адміністрування податків у Канаді складають приблизно 1% обсягу зібраних податків.

Щорічно податкові органи перевіряють із виїздом на місце приблизно 2% платників податків. Усі платники за категоріями ризику вчинення правопорушення поділені на чотири категорії (ідентифікація платника

здійснюється за 150 показниками для фізичних осіб і 30 – для юридичних). Найчастіше перевіряють діяльність платників із найвищим рівнем ризику.

Великі корпорації (компанії, які отримують дохід у понад \$250 млн. на рік) підписали з податковою службою спеціальні угоди, у яких обумовлені деякі питання проведення планових перевірок (строки, методи, порядок вирішення суперечок та ін.). Строк такої перевірки зазвичай становить від 3 до 8 місяців, при цьому предметом перевірки може бути діяльність лише за останні 4 роки.

Висока ефективність системи податкового адміністрування Канади зумовлена в цілому раціональною та гнучкою податковою політикою, яка органічно враховує інтереси і держави, і територій, і платників [73].

За результатами вивчення досвіду побудови механізмів податкового адміністрування США та Канади можемо зробити такі узагальнення і висновки: висока ефективність податкової системи США базується на широкому використанні інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі в частині вільного доступу податкових органів до інформаційних баз даних інших органів, які мають дані про доходи, витрати, фінансові зобов'язання та фінансовий стан платників податків; корисним для вивчення є досвід організації взаємодії податкових органів США федерального та регіонального рівнів, зокрема щодо організації податкового консультування платників, а також підготовки спеціалістів для державного і приватного секторів із питань оподаткування; на основі досвіду Сполучених Штатів, платникам можна дозволити самостійно користуватися податковими пільгами, але в такому разі на платника слід покласти обов'язок доведення правомірності застосування пільги (презумпція вини); податкові декларації у США приймаються податковим органом у будь-якому випадку, навіть якщо декларація заповнена неправильно; у Сполучених Штатах використовуються комп'ютерні методи первинної обробки даних та виявлення ризику можливого вчинення правопорушень у сфері оподаткування, що є підставою для призначення податкової перевірки; активно застосовується метод непрямого контролю, що передбачає вивчення видатків (витрат) платника з

наступним співставленням обсягів витратів із доходами; у Канаді платники податків мають право вести весь облік господарських операцій і здійснювати формування податкової звітності в електронній формі, що на практиці дозволяє мінімізувати витрати платника на оформлення документів, а податковим органам – підвищити можливості інформаційно-аналітичного забезпечення процесів реального оподаткування; у Канаді взаємини великих корпорацій та податкових органів регулюються не лише законодавчими актами, а й спеціальними угодами, у яких визначені особливості здійснення податкового контролю; у США і Канаді реалізовано так званий американський підхід до побудови системи відповідальності за вчинені податкові правопорушення, в тому числі податкові злочини, який відзначається жорсткістю санкцій та криміналізацією значної кількості податкових девіацій; покаранням за податковий злочин може бути як тривалий строк позбавлення волі, так і значна сума штрафу з конфіскацією майна платника.

Світовий досвід свідчить, що найоптимальніший рівень сукупного оподаткування знаходиться в межах 30%. Найрозвинутішою у світі є економіка Сполучених Штатів Америки, де сукупний рівень оподаткування не перевищує 33%. У країнах, де він досягає 40% (Німеччина) або 45–50% (Швеція, Фінляндія), починає зростати державний борг, знижується ефективність економіки, виникає таке явище, як соціальний паразитизм. Сьогодні країни із високою нормою вилучення доходів змушені трансформувати систему оподаткування, оскільки існуюча вже вичерпала себе. Податкові реформи, що проводяться в розвинутих європейських країнах, спрямовані на лібералізацію системи оподаткування з метою запобігання відтоку капіталу і кваліфікованих спеціалістів. У результаті максимальна ставка податку на прибуток корпорацій у розвинутих країнах – членах ЄС з 2000 по 2011 рік знизилася в середньому із 35,3 до 29,5%.

РОЗДІЛ 2.

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Прямі податки як інструмент формування доходів бюджету

Прямі податки хоча й поступаються непрямим за своєю питомою вагою у формуванні доходів бюджету мають суттєве значення у податковій системі України. Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування. Земельне та майнове оподаткування як за своєю бюджетною роллю так і за впливом на платників поки, що не достаньо вагомі. При чому це скоріше недолік, ніж перевага податкової системи. Є певні проблеми у системі прибуткового оподаткування. Це насамперед проведення чіткого розмежування між прибутковим оподаткуванням юридичних і фізичних осіб. На заході податок на прибуток корпорації має високий рівень розвитку. Із розвитком акціонерної форми власності в Україні прибуток стає важливою складовою доходу, а тому потребує особливих форм оподаткування [80].

Особливість прямих податків порівняно з непрямими полягає у їх безпосередньому відношенні до об'єкта оподаткування та особи платника. З точки зору регулювання соціально-економічних процесів цей факт має неабияке значення, оскільки його врахування дає змогу спрямовувати вплив держави на відповідні сфери діяльності, інституційні утворення та соціальні групи населення. Саме завдяки цьому регулюючий потенціал прямих податків вважається потужнішим, що спричиняє підвищений інтерес до нього з боку держави та зумовлює необхідність дослідження специфіки, напрямків і умов практичного застосування.

Аналіз чинної системи прямого оподаткування в Україні свідчить, що її становлення і розвиток відбувається без належного теоретичного обґрунтування. Тому задіяний податковий механізм виявився неадекватним умовам перехідної економіки. Нині він характеризується, насамперед, високим і нерівномірним податковим навантаженням на доходи суб'єктів

господарювання, що ускладнює позитивні зрушення у виробничій і соціальній сфері. Суперечливою та нестабільною є методологія визначення бази та розмірів ставок прибуткового оподаткування, кількості надання податкових пільг. Це зумовлює необґрунтований перерозподіл ВВП, створює неоднакові економічні умови для суб'єктів господарювання, призводить до порушення податкового законодавства.

Для підвищення дієвості системи прямого оподаткування в Україні необхідно посилити наукове обґрунтування податкової політики, спрямованої на стабілізацію, уніфікацію та активізацію позитивного впливу прямих податків на доходи суб'єктів господарювання.

Система прямих податків регулює насамперед доходи юридичних і фізичних осіб, на відміну від непрямих, які впливають на ціни. Але в кінцевому підсумку і прямі, і не прямі податки скорочують споживання, впливаючи тим самим на баланс попиту й пропозиції.

Важливим елементом системи прямих податків є прибуткове оподаткування. Залежно від платників податку прибуткове оподаткування поділяється на два види: оподаткування фізичних осіб, оподаткування юридичних осіб.

Кожний з указаних видів передбачає різні умови справляння податку. Це пояснюється тим, що доходи юридичних і фізичних осіб, маючи однакову економічну природу-добавлену вартість, розрізняються за характером використання, виконуючи різні функції. Так, доходи підприємств мають продуктивніший характер. Вони спрямовуються на розвиток виробництва, тоді як кошти, матеріальні цінності й нематеріальні активи, що надходять підприємству у вигляді внесків до його статутного фонду, оплати емітованих ним акцій або інших корпоративних прав; кошти громадян, що надходять до кредитних спілок, пенсійних фондів та інших спеціалізованих фінансових установ у вигляді внесків на додаткове пенсійне страхування; взяті на облік, але не сплачені боргові вимоги та права вимоги на виконання договірних зобов'язань у тому числі отримані, але не оплачені векселі, боргові розписки,

акредитиви, чеки, гарантії, банківські накази та інші види забезпечення заборгованості щодо розрахунків з дебіторами; курсові різниці, нараховані на валютні цінності підприємства; кошти спільного інвестування інвестиційних фондів та інвестиційних компаній; кошти, матеріальні цінності або нематеріальні активи, внесені у вигляді іноземної інвестиції та повернуті іноземному інвесторові в разі припинення інвестиційної діяльності на суму фактичного внеску в грошовій або натуральній формі; кошти, матеріальні цінності та нематеріальні активи, що надходять безкоштовно у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, у тому числі нерезидентів, фондам, установам, закладам, громадським та релігійним організаціям. метою діяльності яких не є одержання прибутку, для здійснення екологічної, оздоровчої, аматорської, спортивної, культурної, освітньої, наукової та благодійної діяльності; кошти, одержані закладами і установами освіти та науки, що повністю або частково фінансуються з бюджету, на здійснення діяльності, передбаченої їх статутними документами; кошти, одержувані релігійними організаціями від здійснення діяльності, передбаченої їх статутними документами.

Основним інструментом державного регулювання є податкова політика та фінансовий вплив на підприємництво.

Завдяки цьому впливу держави досягають поставленої мети по забезпеченню економічного росту, впровадженню ефективної цінової політики, зайнятості населення країни, створенню системи соціального захисту менше захищених верств населення, створенню рівноваги у зовнішньо-економічній діяльності тощо.

Прямий податок поділяється на реальний та особистий. До реальних відносять: на землю, промисловий, на цінні папери. Особисті податки включають: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на доходи від грошових капіталів, податок на приріст капіталу, податок на зверхприбуток, податок з успадкування.

Прямі податки мають суттєве значення у податковій системі України. Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування. Земельне та майнове оподаткування як за своєю бюджетною роллю так і за впливом на платників податків поки що недостатньо вагомі. В умовах переходу від планової до ринкової економіки ще не встигли сформуватись досить сильна податкова служба, котра могла б надійно і всебічно контролювати доходи підприємств і громадян. Невизначеність законодавства й відсутність повноцінного податкового апарату значно ускладнюють контроль за доходами, особливо від підприємницької діяльності. В цих умовах майнове і земельне оподаткування може відіграти врівноважуючу роль у системі прямого оподаткування [83].

На даний час в Україні у податковому законодавстві відбуваються зміни, тому важливою проблемою є створення ефективної системи оподаткування. Одним із головних податків, які становлять дохідну частину Зведеного бюджету України є податок на прибуток, який належить до загальнодержавних податків. Саме визначення впливу цього податку на діяльність підприємств та економіку загалом є однією з важливих проблем в умовах функціонування вітчизняного економічного середовища.

Станом на 01.12.2019 за даними Державної казначейської служби України органами ДПС забезпечено фактичних надходжень податків і зборів (обов'язкових платежів) : ГУ ДПС – 662 003,7 млн.грн. до Зведеного бюджету України складають, з них 419 683,7 млн.грн., або 63,4% – до Державного бюджету.

Найбільшу питому вагу в загальній сумі надходжень до державного бюджету складають надходження з: податку на прибуток підприємств (101 000,4 млн. грн.); податку та збору на доходи фізичних осіб (98 262,7 млн. грн.).

Річний план сукупних надходжень ПДФО до зведеного бюджету за результатами I півріччя 2017 року виконано на 51%, що є нижчим показником порівняно з аналогічними періодами 2015–2016 рр. (52% та 54% відповідно). Водночас спостерігається значне перевиконання плану надходжень по окремих статтях ПДФО, а саме: ПДФО із заробітної плати – виконано на 80% від

річного плану; ПДФО з доходів інших, ніж зарплата, – на 58%; ПДФО за результатами річного декларування – 75%.

Подібна тенденція з виконанням річних планових показників за результатами I півріччя спостерігалася і в попередні роки, тому однозначних висновків щодо реальних тенденцій у детінізації заробітних плат та впливу подвійного підвищення мінімальної заробітної плати на доходи населення й суми утриманих з них податків зробити не можна, особливо зважаючи на те, що: темпи росту надходжень ПДФО із заробітної плати в I півріччі 2017 року навіть трохи скоротилися порівняно з 2016 роком (+43% проти +46% у I півріччі 2016 року); темпи росту військового збору в 2017 році, основною базою нарахування якого є заробітна плата, становили +32%, що трохи вище за аналогічний період 2016 року (+27%); план надходжень по ПДФО від заробітної плати на 2017 рік досить стриманий, особливо з огляду на двократне підвищення мінімальної зарплати і пов'язані з цим очікування Уряду: у 2017 році план надходжень ПДФО із зарплати становить 81,8 млрд грн, а це менше, ніж фактично було сплачено по цій статті в 2016 році (97,88 млрд грн). При цьому за підсумками I півріччя 2016 року річний план надходжень було виконано на 88%, а за підсумками року – на 160%.

Враховуючи тенденцію що склалася, річний план надходжень ПДФО із заробітної плати у 2017 році також буде перевиконано. У плані надходжень ПДФО до зведеного бюджету податок із заробітної плати становить не більше 50% у 2015–2017 рр., що свідчить про завищення очікувань Уряду до інших джерел доходів, зокрема від оподаткування доходів у вигляді процентів по депозитах, річного декларування та сплати військового збору. Фактично ж, у 2015–2016 рр. ПДФО із заробітної плати становив у середньому 70% сукупних надходжень від цього податку. Згідно з нашими оцінками в I півріччі 2016 року 25% військового збору та 34% ПДФО із доходів у формі заробітної плати було утримано з доходів працівників бюджетної сфери¹¹. У 2017 році їх частка знизилася до 23% та 29% відповідно. З одного боку, тенденція є позитивною, оскільки зростає частка податку, утриманого із заробітної плати працівників

приватного сектору (небюджетників), проте, з іншого боку, збереження в структурі надходжень ПДФО досить високої питомої ваги податку, утриманого з працівників бюджетної сфери, може свідчити про відсутність реальних тенденцій у детінізації заробітних плат у приватному секторі економіки або збереження зарплат на низькому рівні, що негативно позначається на реальній купівельній спроможності громадян та їхньому рівні життя.

При номінальному зростанні сум ПДФО, що надходять до місцевих бюджетів, роль цього податку в податкових надходженнях місцевих бюджетів у I півріччі 2017 року залишилася на рівні 2016 року (54,5% податкових надходжень місцевих бюджетів) та є нижчою порівняно з аналогічними періодами 2014–2015 рр. – 72% та 55% податкових надходжень місцевих бюджетів відповідно. У середньому, майже 67% ПДФО із доходів у формі заробітної плати, що сплачуються по Україні, зараховується до місцевих бюджетів. Спостерігається також тенденція до поступового зростання частки ПДФО, що надходить до місцевих бюджетів (з 54,1% сплаченого у I півріччі 2015 року ПДФО по Україні в цілому до 59% у I півріччі 2017 року), проте рівня 2014 року так і не досягнуто (88,7% сплаченого ПДФО надходило до місцевих бюджетів). Передбаченого Урядом «зниження податкового навантаження на заробітну плату в 2017 році у зв'язку із правом на отримання податкової соціальної пільги» не спостерігається та в принципі не могло й бути, оскільки гранична сума доходу для отримання права на звичайну податкову соціальну пільгу є нижчою за мінімально допустимий розмір заробітної плати.

У I півріччі 2017 року номінальні надходження податку на прибуток підприємств зросли на 28% порівняно з аналогічним періодом 2015–2016 рр., а річний план надходжень податку виконано на 55%. У структурі надходжень податку на прибуток зросла роль приватних підприємств (у I півріччі 2017 року вони сплатили 22 млрд грн податку (або 64% надходжень податку до ЗБУ), у I півріччі 2016 року – 16 млрд грн (або 58% надходжень податку). Відзначимо, що в надходженнях податку на прибуток підприємств до зведеного бюджету за I півріччя 2017 року майже 73% становили суми податку, сплачені великими

платниками податків (для порівняння в аналогічних періодах 2015–2016 рр. цей показник знаходився на рівні 68% та 73% відповідно)¹⁴. У 2017 році в два рази збільшилися суми податку на прибуток, сплачені підприємствами державної форми власності (з 3 млрд грн до 6 млрд грн), їх роль у бюджеті зросла до 17% надходжень податку на прибуток підприємств. Суми податку на прибуток підприємств, що надходять до місцевих бюджетів, мають тенденцію до зростання: з 2,6 млрд грн у I півріччі 2015 року до 3,2 млрд грн у I півріччі 2017 року. Проте щороку на місцях залишається все менша частка податку на прибуток підприємств, сплаченого по Україні в цілому: якщо в півріччі 2015 року 10,8% мобілізованого податку на прибуток спрямовувалося до місцевих бюджетів, то в I півріччі 2016 року – 9,9%, а в I півріччі 2017 року – 9,1%. Окрім того, знижується роль податку на прибуток підприємств у податкових надходженнях місцевих бюджетів: з 6% у I півріччі 2015 року до 3,4% у I півріччі 2017 року. Отже, попри новації податкового законодавства в частині перерозподілу податку на прибуток між бюджетами, роль цього податку в забезпеченні фінансової самостійності місцевих органів влади поступово знижується.

2.2. Непрямі податки як інструмент формування доходів бюджету

Непрямі податки є надійним засобом мобілізації коштів до державного бюджету, але вони підвищують ціни товарів і послуг і є податком з населення.

Основними видами непрямих (цінових) податків є: акцизи (специфічні та універсальні), фіскальні монополії, мита.

Специфічні акцизи включаються до ціни окремих товарів. Як правило це товари, рівень споживання яких є мало еластичним до ціни. Найзначнішими є акцизи на спиртне, бензин, тютюнові вироби.

Відповідно до чинного законодавства в Україні акцизний збір (АЗ) — непрямий податок на високорентабельні та монопольні товари. Ставки АЗ є

більш низькими на товари вітчизняного виробництва й більш високими на імпортні товари. Головною метою такої диференціації податкових ставок є підтримка вітчизняного виробника. До основних підакцизних товарів відносяться також автомобілі, ювелірні вироби, натуральна шкіра, хутра та ін.

Універсальні акцизи містяться в цінах на всі товари і їхня роль у формуванні доходів бюджету постійно зростає. Так у країнах ЄС частка специфічних акцизів скоротилася з 1965 по 1990 рр. з 20,2% до 12,4%, а частка універсальних акцизів зросла з 13,5% до 15,5% [50].

Найпоширенішою формою універсального акцизу в усьому світі є податок на додану вартість (крім Австрії, США і Швеції), який коливається від 5 до 38% вартості товарів і послуг (основна, стандартна ставка в середньому в Європі коливається від 14 до 20%, підвищена ставка від 21 до 38% (Італія), знижена — від 4 до 7% (4 — Італія; 5,5 - Франція; 7 — Німеччина).

Фіскальні монополії являють собою податки на товари й послуги широкого вжитку, які належать до об'єктів державного виробництва й торгівлі (державні монополії).

Мито — податок на імпортні, експортні та транзитні товари і послуги. Розрізняють мито: фіскальне (для збільшення доходів бюджету); протекційне (захист внутрішнього ринку); антидемпінгове (різновид протекційного); преференційне (пільгове).

У високорозвинених країнах значення мита як джерела бюджетних надходжень постійно знижується внаслідок поширення інтеграційних процесів (у США в надходженнях федерального бюджету в 1990р.- 1,6%).

В Україні мито використовувалось для запобігання вивезенню товарів. У 1993 р. було запроваджене митне оподаткування експорту. Все більшого значення набуває імпортне мито.

Податок з обігу — це основний вид непрямих податків і форма мобілізації доходів у бюджет. Він включається до ціни на товари та послуги й повністю перекладається на споживача. Податку з обігу належить провідне місце серед непрямих податків у США та Канаді, а в західно європейських

країнах та Японії — податку на додану вартість. При вилученні податку з обігу оподатковується вся валова виручка від реалізації товарів та послуг. У СРСР податок з обігу сплачувався в основному з товарів масового споживання і коливався від 2 до 10%. На горілчані та тютюнові вироби він становив у ціні товару 80%. При вилученні податку на додану вартість оподатковується різниця між виручкою та сумою витрат на сировину, напівфабрикати й послуги, отримані від постачальника. По суті при цьому оподатковується новостворена вартість ($V + M$).

В Україні з 1992 р. замість податку з обігу введений податок на додану вартість, але його ставка була надто високою — 28% (з 1995 р. — 20%), що стало одним з факторів зростання цін і зниження життєвого рівня населення. Цей вид податку поширюється не лише на додану вартість реалізації товарів, робіт і послуг, але й на обіг по бартеру й на безоплатне передання продукції будь-кому (в цьому разі її оцінюють за дрібними цінами), що можна вважати суттєвим резервом щодо подальшого зниження цін [59].

Податок на додану вартість (ПДВ) в Україні сплачується на всіх етапах руху товарів, робіт, послуг. При цьому використовується уніфікована ставка податку (20% або 0%) та недостатньо широкий перелік податкових пільг.

У I півріччі 2017 року, як і в аналогічних періодах попередніх років, 27% внутрішніх податків на товари й послуги, або 14% податкових надходжень Зведеного бюджету, становили надходження від акцизного податку. Незважаючи на номінальне зростання надходжень цього податку на 19% порівняно з аналогічним періодом 2016 року, слід відзначити скорочення темпів його росту. Як наслідок, річний план надходжень виконано на 44%. У структурі надходжень акцизного податку переважає акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів, у структурі якого 58% — надходження від тютюнових виробів, 16% — пальне. При цьому в I півріччі 2017 року порівняно з I півріччям 2016 року зростання спостерігалось лише за такими видами виробленої в Україні підакцизної продукції: пиво (+0,3 млрд грн або 17%), тютюн та тютюнові вироби (+3,3 млрд грн), електрична енергія (+0,5

млрд грн або на 26%), пальне (+1,7 млрд грн або на 53%). У структурі ввезених на територію України підакцизних товарів 90% становить акциз від оподаткування пального, 8% – з транспортних засобів. Таким чином, основними об'єктами оподаткування акцизним податком в Україні є вироблені в Україні тютюнові вироби (тютюнові компанії – великі платники податків¹⁶), а також пальне, електроенергія та пиво. Слід відзначити, що з 2017 року частина акцизного податку, сплаченого з палива, надходить до місцевих бюджетів. Так, 13% акцизу з пального, сплаченого по Україні в цілому, перераховується до місцевих бюджетів, що вплинуло на суми надходжень акцизного податку місцевих бюджетів та частково компенсувало скорочення надходжень від акцизу з реалізації підакцизної продукції в роздрібній мережі, що повністю зараховувався до місцевих бюджетів.

У надходженнях акцизного податку зведеного бюджету суттєву роль відіграють великі платники податків – виробники підакцизної продукції. Сума сплаченого ними акцизного податку в I півріччі 2017 року становила 30,7 млрд грн, що на 78% більше за суму сплаченого акцизного податку в I півріччі 2015 року. У середньому в I півріччі 2015–2016 рр. великі платники податків забезпечували 61% надходжень акцизного податку зведеного бюджету (без урахування акцизу на роздрібний продаж). У 2017 році тенденція збереглася, і цей показник становив 60%.

Фіскальна роль мита в I півріччі 2016–2017 рр. залишається незмінною – на рівні 3% податкових надходжень зведеного бюджету. Річний план надходжень виконано на 49%. У структурі його надходжень переважає мито на товари, що ввозяться на територію України суб'єктами підприємницької діяльності, – 71% у 2017 році та 76% у 2016 році.

У структурі надходжень ПДВ переважають суми ПДВ, сплачені при ввезенні на територію України товарів. При цьому, якщо в I півріччі 2014–2016 рр. частка такого ПДВ коливалася в межах 68-73% сукупних надходжень ПДВ до ЗБУ, то в 2017 році вона зросла до 77% (на +34 млрд грн). Це свідчить про збереження тенденції імпортоорієнтованості та імпортозалежності вітчизняної

економіки. Суми відшкодування зростали швидшими темпами, ніж суми сплаченого ПДВ з вироблених в Україні товарів, робіт, послуг. Тому номінальні суми нетто надходжень ПДВ від вироблених в Україні товарів, робіт, послуг, практично не змінилися порівняно з аналогічним періодом 2016 року і становили 33,3 млрд грн. У надходженнях ПДВ до зведеного бюджету за I півріччя 2017 року 40% становили суми податку, сплачені великими платниками податків (для порівняння в аналогічних періодах 2015–2016 рр. цей показник був на рівні 42% та 43% відповідно)¹⁰. Таким чином, фіскальна роль великих платників податків у надходженнях ПДВ залишається вагомим фактором. Рівень переplat ПДВ у I півріччі 2017 року згідно з даними ДФС України становить 1,87 млрд грн (або 1,3% надходжень ПДВ).

Висока питома вага ПДВ від імпортованих на територію України товарів і поява тенденції до її зростання не є позитивним фактом. Це може свідчити про скорочення обсягів виробництва суб'єктами господарювання все речовини країни, зростання залежності від імпортованих товарів, які через низький обмінний курс гривні до іноземної валюти є досить дорогими для переважної більшості населення з невисокими доходами (згідно з даними Держкомстату витрати домогосподарств на продукти харчування, безалкогольні напої, оплату житла, комунальних послуг в 2016 році становили понад 70% сукупних витрат).

Перевага непрямих податків пов'язана в першу чергу з їх роллю у формуванні доходів бюджету. Однак це не говорить про те, що вони не виконують регулюючої функції. При вмілому їх використанні, непрямі податки можуть бути ефективним засобом регулювання економіки.

По-перше, непрямим податкам характерне швидке надходження до бюджету. Відбулась реалізація – проводиться перерахування ПДВ та акцизного податку в бюджет. По-друге, так як непрямі податки охоплюють товари громадського споживання та послуги, то існує висока вибірковість їх повного або майже повного надходження, а зупинити процес споживання товарів та послуг неможливо. По-третє, споживання більш-менш рівномірне у територіальному розрізі, а тому непрямі податки знімають напругу в

міжрегіональному розподіленні доходів. Якщо доходи бюджету базуються на доходах підприємств, то внаслідок нерівномірності економічного розвитку виникає проблема нерівноцінності доходної бази різних бюджетів. Без використання непрямих податків виникають труднощі в збалансуванні місцевих бюджетів. По-четверте, непрямі податки суттєво впливають на саму державу.

Використовуючи всі свої можливості та інструменти, вона повина забезпечувати певні умови для розвитку виробництва та сфери послуг, так як чим більше обсяг реалізації тим більші надходження до бюджету. Проблемою тут може бути лише правильний вибір товарів на які розповсюджуються непрямі податки. По-п'яте, непрямі податки впливають на споживача. При вмілому їх використанні держава може регулювати процес споживання, стримуючи його в одному напрямку та стимулюючи в іншому.

Непрямі податки є стабільним джерелом доходів, зокрема, в Україні за їх рахунок формується близько 50% доходів державного бюджету, що особливо важливо в умовах мобілізації основних факторів виробництва в процесі євроінтеграції. Динаміка непрямих податків та їх частка у ВВП підтверджують їх фіскальну роль у формуванні фінансових ресурсів, необхідних для виконання функцій та завдань, покладених на державу. Непряме оподаткування в сучасних умовах повинне стимулювати економічний розвиток країни, сприяти створенню умов для залучення інвестицій, розвитку приватного бізнесу, сприяти зниженню податкового тягаря, отриманню сталих доходів до Державного бюджету тощо. Зауважимо, що непряме оподаткування має ряд суттєвих недоліків, а саме: регресивність непрямих податків (частка сплаченого податку в доходах малозабезпечених верств населення може перевищувати аналогічний показник для верств населення які одержують високі доходи); коливання надходжень (надходження від непрямих податків, що знаходяться в залежності від розміру споживання, природно, повинні коливатися відносно розширення або звужування споживання, що залежить від зростання або спаду благополуччя, поживавлення або криз тощо); непрямі податки в умовах

розвинених ринкових відносин обмежують розмір прибутку підприємництва, так як в умовах конкуренції не завжди можливе підвищення ціни на величину непрямих податків, особливо у випадках підвищення ставок цих податків. Необхідність розв'язання зазначених проблем визначає мету та завдання реформування податкової системи України.

Відповідно до ст. 1 Конституції України, Україна є соціальною правовою державою, податкова система якої має відповідати вимогам соціальної держави щодо рівня фінансування суспільних благ та перерозподілу ВВП через податкову систему, який забезпечуватиме формування фінансових ресурсів, достатніх для виконання конституційно закріплених функцій держави та додержання конституційних прав громадян на достатній життєвий рівень. Реформування податкової системи, зокрема удосконаленням непрямих податків має відбуватися синхронно з упорядкуванням та оптимізацією державних видатків й вирішенням завдань: відновлення економічного зростання та його забезпечення на інноваційно-інвестиційній основі; масштабна модернізація національного виробництва, впровадження енергозбереження, зростання продуктивності праці, зміцнення конкурентних позицій вітчизняного виробника на зовнішніх товарних ринках; стимулювання регіональних "точок зростання" економіки та залучення інвестицій; запровадження європейських стандартів соціального захисту, якісного піднесення рівня життя громадян; перегляд пільг, надання яких є необґрунтованим, та вжиття заходів щодо їх скасування; впровадження програм поетапної заміни пільг, що виконують функцію соціальної підтримки вразливих верств населення, адресною допомогою.

Викладене означає існування жорстких макроекономічних та бюджетних обмежень для проведення податкової реформи, необхідність її проведення без зменшення абсолютних сум податкових надходжень. Крім того, податкова реформа має здійснюватися поетапно, бути системною, прозорою, послідовною, виваженою (науково обґрунтованою). Висновки. Становлення та

розвиток податкової системи України свідчать про її переважачу роль у формуванні та розподілі фінансових ресурсів держави.

Однією з головних ланок системи оподаткування у державі є податки, які виступають одним із основних інструментів у руках держави в здійсненні економічної та соціальної політики. В основу всіх видів податків покладено загальні ознаки, які дозволяють здійснити певну класифікацію податків за взаємовідносинами платника та держави. Прямі податки встановлюються безпосередньо на дохід і майно. До непрямих податків належать податки, які не залежать безпосередньо від доходу платника.

Економічною наукою доведено, що ефективність дії непрямих податків як "вбудованих стабілізаторів" залежить від двох основних факторів: питомої ваги податків у ВВП і еластичності кожного податку і податкової системи в цілому. В Україні частка податків у ВВП є досить високою, тому вони мають значний регулюючий потенціал. Непрямі податки можуть сприяти виникненню інфляції, і особливо ПДВ - сам по собі є інфляційним чинником, здійснюють вплив на ціни одноразово, в момент запровадження, або підвищення ставок. Головним завданням податкової політики повинна стати переорієнтація податкової системи з чисто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання. Здійснити це можливо, перш за все, шляхом встановлення помірною рівня податків по відношенню до ВВП. Основні напрями оптимізації непрямих оподаткування дозволяють: зменшити тінізацію економіки; зберегти фінансові стимули для експортерів; зменшити соціальне навантаження та встановити оптимальне співвідношення між непрямими податками.

Практика свідчить, що база прямих податків є більш чутливою до змін в економічному розвитку, ніж база непрямих податків. Однак непрямі оподаткування відіграє важливу роль в Україні, перш за все, формуючи найбільшу частку доходів Державного бюджету України. З точки зору рішення фіскальних завдань непрямі податки завжди ефективніші ніж прямі. Це пов'язано з цілим рядом причин. Одна з головних причин полягає в різних базах оподаткування: прибутку чи доходу – при прямому оподаткуванні, обсягу

та структури споживання – при непрямому. Відомо, що економічний розвиток всіх без винятку країн має циклічний характер з тим чи іншим періодом коливань, економічне зростання чергується з спадами в економічному розвитку. Саме в період кризового падіння економіки, коли зменшуються макроекономічні показники розвитку, відбувається зменшення бази оподаткування, що призводить при незмінних ставках до зменшення доходів бюджету.

Отже, для України важливим завданням є вдосконалення непрямих податків у податковій системі, так як вони являються тільки суттєвим джерелом доходів бюджету, але й важливим інструментом державного регулювання.

РОЗДІЛ 3.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1. Шляхи реформування податкової системи України

На сьогоднішній день проведено багато реформ, однак виникають проблеми щодо ефективності функціонування податкової системи України, зумовлені недосконалістю законодавства України та неактуальними підходами стосовно справляння податків.

Одним із першочергових напрямів є реформування податкової системи України, оскільки вона відіграє важливу роль в економіці країни, особливо в сучасних умовах.

Першочерговою потребою сьогодення є забезпечення збалансованого розвитку всіх підсистем суспільства, гармонізація інтересів різноманітних верств населення, створення міцного економічного підґрунтя для інтеграції України у світову економічну систему. Податкова система в Україні одна з найбільш громіздких і найменш ефективних у світі. На адміністрування податків бізнес щороку витрачає понад мільярди гривень.

Дослідження сучасного стану податкової системи свідчить, що на сьогодні залишаються відкритими питання переорієнтації чинної податкової системи на стимулювання процесів соціально-економічного розвитку країни, вирішення яких може стати кроком до підвищення конкурентоспроможності держави та сприяти розвитку економіки України.

На сьогодні роль податків як регулятора економіки зростає. Держава шляхом встановлення ставок податків та їх видів стимулює чи обмежує розвиток окремих галузей або сфер економіки. Так, звільняючи від оподаткування суми, що йдуть на технологічний розвиток виробництва, а саме

на інновацію та модернізацію, держава сприяє науково-технологічному потенціалу. Таким чином, держава через регулювання податками може впливати на ефективність і стабільність економічного розвитку. Податкова політика держави має забезпечити виконання таких завдань, як встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва, та забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних потреб.

Податкова система є інструментом державного регулювання економіки, що дозволяє вилучати на постійній основі певну частину приватних доходів юридичних та фізичних осіб на користь держави, перерозподіляючи таким чином створений у суспільстві продукт. За допомогою податкової системи держава може стимулювати бажані та обмежувати небажані соціально-економічні процеси і тенденції, формувати відносини між суб'єктами господарювання відповідно до цілей обраної моделі розвитку, виконувати відповідні соціальні, гуманітарні та безпекові зобов'язання і функції. Але їх фінансове забезпечення можливе лише за рахунок частини багатства, створеного членами суспільства і в них вилученого.

Держава шляхом встановлення ставок податків та їх видів стимулює чи обмежує розвиток окремих галузей або сфер економіки. На сьогодні в Україні діє податкова система, яка за своїм складом подібна до податкових систем розвинених європейських країн. Закони з питань оподаткування розроблено з урахуванням норм європейського податкового законодавства.

Податкова система України характеризується такими негативними рисами: нормативно-правові акти з питань оподаткування є складними, окремі законодавчі норми – недостатньо узгодженими; витрати на адміністрування окремих податків є більшими порівняно з доходами бюджету, що формуються за рахунок їх справляння; механізм митно-тарифного регулювання не дає можливості оперативно реагувати на зміни кон'юнктури світового ринку та структури економіки в Україні.

До проблем у податковій системі слід віднести:

- податкову заборгованість платників перед бюджетом та державними цільовими фондами. Ця проблема породжена низкою причин, а саме відсутністю ефективних механізмів, що забезпечують відповідальність суб'єктів господарювання за виконання своїх фінансових зобов'язань; практикою щодо списання та реструктуризації державою податкової заборгованості підприємств перед бюджетом; проведення масових бюджетних взаємозаліків, які роблять не вигідною своєчасну і в повному обсязі сплату податків, сприяють укоріненню у суспільній свідомості зневажливого ставлення до податкових зобов'язань;

- широкомасштабне ухилення від оподаткування. В Україні на масштаби ухилення від податків впливають не стільки розміри податкових ставок, скільки викривлення умов конкурентної боротьби внаслідок нерівномірного розподілу податкового тягаря; корупція; недосконалість законодавства, що регулює підприємницьку діяльність, у тому числі податкового; загальне недотримання норм законів платниками податків;

- бюджетну заборгованість з відшкодування податку на додану вартість. Основними причинами, що ускладнюють виконання державою зобов'язань перед платниками податку на додану вартість, є недоліки законодавчих норм, якими регулюється процедура відшкодування та пред'явлення необґрунтованих вимог на відшкодування податку на додану вартість та зниження сум податкових зобов'язань;

- нерівномірне податкове навантаження, внаслідок чого найбільше податкове навантаження покладено на законослухняних платників, позбавлених податкових пільг.

Основними завданнями податкової реформи в Україні мають бути:

- формування нового інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом;

- недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, формування відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань;

- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків;
- підвищення регулюючого потенціалу податкової системи на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій з податку на прибуток підприємств;
- забезпечення більш рівномірного розподілу податкового тягаря між платниками податків;
- демократизація податкової служби України, а саме зміна ідеології її функціонування на основі реформування податкової служби.

Реформування системи оподаткування з метою посилення її впливу на розвиток економіки повинно мати комплексний характер та передбачати реалізацію заходів у сфері: адміністрування податків, фінансово-грошового обігу, перегляду угод про уникнення подвійного оподаткування, посилення моніторингу операцій з країнами-контрагентами, координації роботи інформаційних систем фіскальних служб зарубіжних країн та України, створення умов для легалізації капіталів.

Реформування податкової системи повинне проводитися згідно з пріоритетами державної політики щодо соціально-економічного розвитку, сприяти сталому економічному зростанню шляхом лібералізації податкової системи на основі виваженої політики, забезпечувати достатній обсяг сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, установити ліберальне ставлення до платників, які сумлінно виконують свої податкові зобов'язання, і посилити відповідальність за несплату податків.

Таким чином, метою реформування податкової системи є приведення її у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку країни, сприяння сталому економічному зростанню на основі виваженої інвестиційно-інноваційної політики, забезпечення достатності сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів. Створення нової законодавчої бази у сфері оподаткування

повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

Основними проблемами на сьогоднішній день є: значне податкове навантаження, складність і непрозорість. Намір євроінтеграції України виступає одним із першочергових чинників, які підштовхують до реформування податкової системи України.

3.2. Основні напрями вдосконалення механізму податкового регулювання

Сучасний механізм податкової політики є сукупністю організаційно-правових норм, принципів, методів і форм, суб'єктів і об'єктів державного регулювання податкових відносин через систему різноманітних інструментів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

До системних механізмів податкової політики, які вбудовані у вітчизняну систему оподаткування, відноситься структура системи оподаткування: співвідношення загальнодержавних та місцевих податків і зборів, прямих та непрямих податків, на майно і капітал, з юридичних та фізичних осіб тощо.

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності є особливим механізмом справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, на сплату єдиного податку з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності.

До комплексних механізмів податкової політики відносяться спеціальні режими оподаткування (діяльність у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства; діяльність щодо виробів мистецтва, предметів колекціонування або антикваріату) та оподаткування платників податків в умовах дії угоди про розподіл продукції.

Згідно діючого податкового законодавства в Україні через механізм спеціальних режимів оподаткування регулюється діяльність у сфері сільського та лісового господарства, рибальства, а також діяльності щодо виробів

мистецтва, предметів колекціонування або антикваріату. Такий механізм податкової політики включає систему заходів, що визначають особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів, які відповідають певним критеріям, шляхом надання таким платникам податків і зборів особливого порядку визначення елементів податку та збору, звільнення від сплати окремих податків та зборів.

Механізм податкової політики складається із значної кількості елементів, якими є окремі податкові інструменти. Значний вплив на ефективність податкової політики має правове середовище. З вузької точки зору, механізм податкової політики можливо представити як сукупність визначеної Податковим кодексом України кількості інструментів.

Інструменти податкової політики можливо класифікувати з точки зору економічного або адміністративного підходу. До найважливіших економічних та адміністративних інструментів належать:

- загальний рівень оподаткування, який впливає на економічні процеси;
- структура системи податків і зборів – це визначення загальнодержавних та місцевих податків і зборів;
- співвідношення прямих і непрямих податків, яке визначає розподіл податкового навантаження на виробника і споживача;
- ставка податку. Вона є одним із найбільш вагомих інструментів податкової політики. Регулюючий ефект досягається через встановлення базових, граничних, абсолютних та відносних ставок податків;
- податкові пільги;
- визначення складу платників податків і зборів;
- порядок нарахування, утримання та сплати податків і зборів;
- об'єкти оподаткування;
- порядок визначення бази оподаткування;
- строки сплати податків і зборів;
- порядок обчислення суми податку чи збору. Для прикладу, при розрахунку податку на доходи фізичних осіб, враховуються розміри державних

соціальних стандартів (мінімальна заробітна плата, прожитковий мінімум для працездатної особи);

- податковий контроль;
- відповідальність;
- податкові знижки;
- права, обов'язки і відповідальність посадових осіб контролюючих органів;
- обов'язки і права платників податків, які через встановлення зобов'язань і прав впливають на їхню поведінку.

Важливо при формуванні стратегії розвитку державних фінансів України враховувати сучасні міжнародні тенденції податкової політики.

У процесі реформ міжнародних податкових систем значна увага приділяється розробці механізмів протидії розмиванню оподаткованої бази і виведення прибутків із під оподаткування. Актуальність даної політики зумовлена значними податковими втратами за наявності такої проблеми. Щорічні втрати держав від недоотриманих податків від таких дій оцінюються приблизно у сумі 100-240 млрд. дол. США. Відтак зусилля урядів іноземних країн будуть спрямовані на:

- боротьбу з шахрайством і ухиленням від сплати податків;
- покращення прозорості і визначеності для підприємців і держав в сфері оподаткування;
- посилення їх співпраці в налагодженні звітності з метою чіткого бачення глобальної картини діяльності транснаціональних корпорацій;
- припинення недобросовісних податкових практик, зокрема, в сфері інтелектуальної власності через автоматичний обмін податковими правилами;
- удосконалення правил трансферного ціноутворення, щоб запобігти використанню платниками податків об'єктів для укріття прибутків у низько- чи безоподатковуваних юрисдикціях.

Світові тенденції у сфері непрямого оподаткування характеризуються наступними процесами:

- запровадження нових податків на використання природних ресурсів;
- створення глобального правового середовища для аналізу міжнародних операцій з постачання послуг та нематеріальних активів;
- певне розширення баз оподаткування непрямими податками;
- активне державне сприяння інтенсивному розвитку митної сфери.

Важливим досягненням у напрямку досягнення більшої прозорості у оподаткуванні є врегулювання країнами Європейського Союзу питання обміну з 2017 р. інформацією про податкова політика. На даний час країни – члени Європейського Союзу майже не діляться інформацією про податкова політика одна з одною, а це не сприяє здоровій податковій конкуренції. Для прикладу, «особливі» умови оподаткування пропонувала Ірландія для американської корпорації Apple, Люксембург – для італійської компанії Fiat, Нідерланди – для американської компанії Starbucks.

Багато країн Європейського Союзу за такої ситуації не знають про транскордонне податкова політика в інших країнах ЄС, яке може впливати на їх власну податкову базу, а транснаціональні компанії можуть використовувати відсутність прозорості в даній сфері для того, щоб штучно зменшувати свої податкові внески.

У багатьох країнах світу податкова політика економічного розвитку залишається пріоритетним у наборі інструментів державного регулювання не лише реального, але й фінансового сектору. У 2015 р. 11 із 28 країн Європейського Союзу підтримали пропозицію Єврокомісії про введення податку на фінансові операції. Введення податку на фінансові транзакції розглядається ще з 2011 року. У разі досягнення згоди між усіма країнами – членами ЄС, передбачається введення податку в розмірі 0,1% на операції з акціями та облігаціями, а також податку в розмірі 0,01% на операції з деривативами. За попередніми оцінками такий податок дав би змогу генерувати дохід у розмірі 30–35 млрд. євро на рік.

У найближчому майбутньому напрямами податкової політики буде:

- побудова ефективних механізмів оподаткування операцій в цифровій економіці;
- удосконалення правил для контрольованих іноземних компаній;
- подальше вдосконалення обмежень в розмиванні податкової бази;
- розширення обов'язкових та чітких правил розкриття інформації про платників податків і об'єкти оподаткування;
- підвищення ефективності механізмів вирішення податкових спорів;
- покращання механізмів зміни двосторонніх податкових договорів.

Умови сучасного суспільного розвитку диктують надскладні вимоги до проведення податкової політики – це є складний, не лише соціально-економічний компроміс, але і політичний. В умовах економічної кризи за відсутності інших дієвих методів стимулювання економіки, таким методом може бути відчутне зниження податків. Проте в Україні відсутні достатні ресурси для фіскальної лібералізації, адже країна потребує додаткового зовнішнього фінансування, а тому побудова або зміна сучасного механізму податкової політики знаходиться під впливом зовнішніх міжнародних інституцій, зокрема Міжнародного валютного фонду.

Запроваджено особисту фінансову відповідальність працівників Державної фіскальної служби України за втрати, понесені платниками податків через незаконні дії або бездіяльність таких працівників.

В сучасних умовах вітчизняний механізм податкової політики втрачає свою дієвість по наступних причинах:

- недовіра платників податків до державної фінансової політики, викликана занадто частими змінами у податковому законодавстві;
- невігідність переходу із «тіньового сектору» в офіційний з вищими ставками оподаткування від ставок, які пропонує «тіньовий ринок» при переводі не облікованої готівки в офіційну економіку.

Саме тому сучасне податкова політика слід проводити із врахуванням вищезазначеного та втрати у 2016 р. деяких компенсаторів, а саме:

- зменшення відрахувань у 2016 р. Національним банком України до Державного бюджету України;
- збільшення витрат на субсидії населенню;
- у 2016 р. зникне позитивний вплив інфляційного і девальваційного лагу між бюджетними доходами і витратами, так як рівень девальвації та інфляції у цьому році буде значно нижчим, ніж у 2015 р.;
- зменшення міжнародної фінансової допомоги від іноземних країн та міжнародних фінансових інститутів.

Таким чином, робимо висновок, що передумов для значного зниження податків, принаймні у найближчій перспективі, не має. Це можуть бути лише серйозні зміни механізмів оподаткування певних галузей, які оподатковуються занадто високими ставками, або ж значне зменшення одного податку за рахунок деякого підвищення ставок по одному чи декількох інших податках.

Ефективні результати в податковому регулюванні будуть досягнуті тільки у разі комплексного вирішення нагальних проблем у вітчизняній податковій політиці у напрямках:

- ліквідації корупції в Державній фіскальній службі України та інших державних інститутах;
- проведення дієвих та змістовних податкових реформ;
- мінімізації змін в реалізації податкової політики;
- врегулювання питання своєчасного відшкодування ПДВ;
- логічного завершення розпочатих реформ, змін, ініціатив;
- мінімізації негативного впливу на обігові кошти бізнесу;
- забезпечення зрозумілості норм податкового законодавства;
- удосконалення кадрової політики.

Механізм податкової політики в динаміці є певним процесом, який, з урахуванням сучасних викликів соціально-економічного розвитку країни, можливо представити у вигляді певних послідовних етапів (рис.3.2.1.).

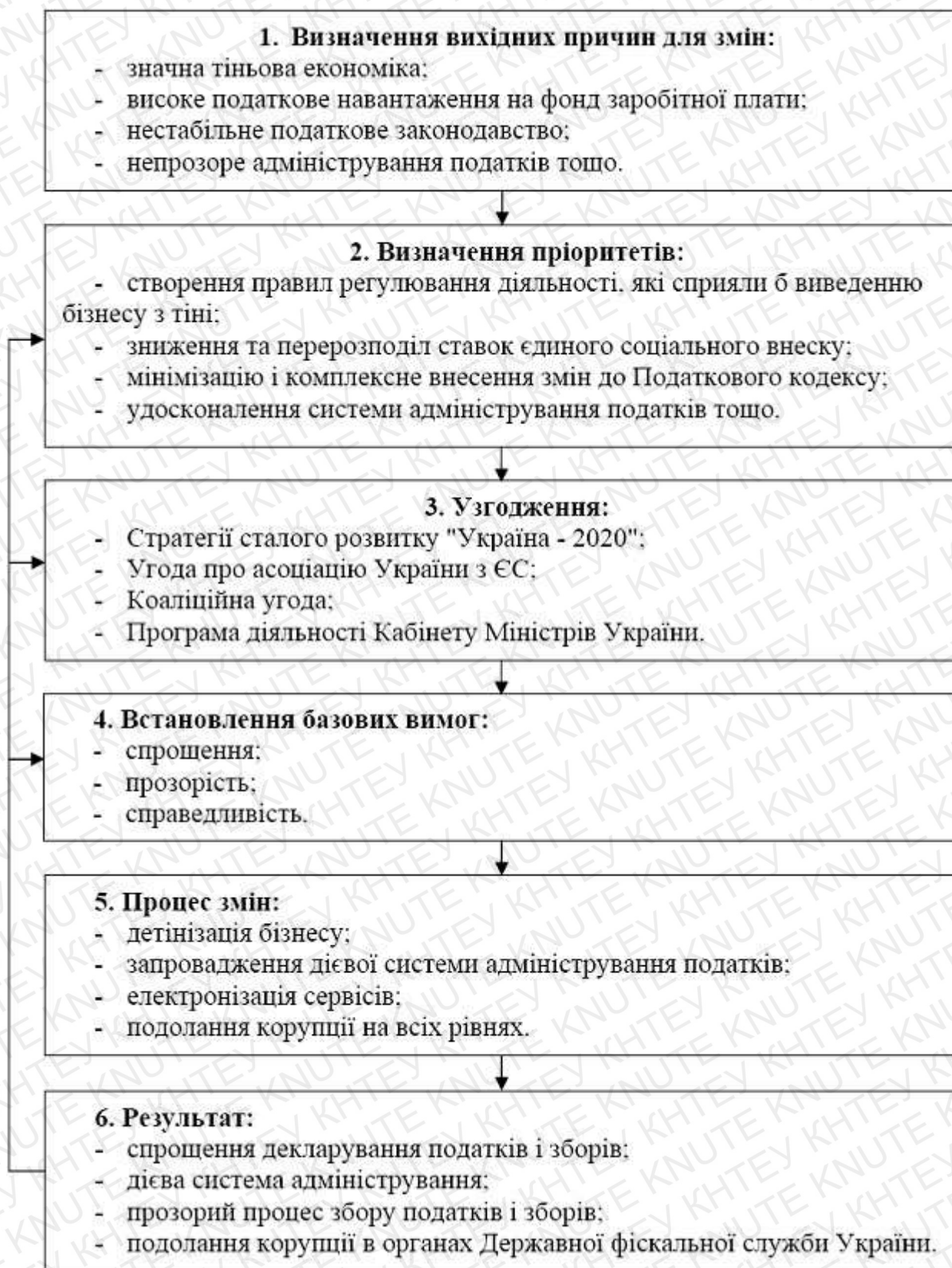

Рис. 3.2.1. Структурна схема змін сучасного механізму податкової політики

Дорожню карту змін механізмів оподаткування необхідно будувати виходячи із ранжування найголовніших проблем оподаткування, визначених за результатами проведення комунікаційної платформи Цільової команди «Податкова реформа» Національної ради реформ (рис.3.2.2.).

Рис. 3.2.2. Ранжування найголовніших проблем оподаткування за підсумками проведених 16 індустріальних платформ

Найбільшою проблемою оподаткування є нестабільність законодавства, що його регулює, а саме у 2011 р. вносились зміни до Податкового кодексу України 17 разів, у 2012 р. – 22, у 2013 р. - 9, у 2014 р. – 24 рази.

Виходячи із реального стану справ ми можемо запропонувати пріоритетні кроки у реалізації механізмів податкової політики:

- забезпечення якомога більшої стабільності основних механізмів податкової політики;
- перебудова механізму оподаткування фонду заробітної плати у напрямку часткового перенесення податкового навантаження із роботодавця на найманого працівника;

- виведення із бізнесу тіні;
- посилення податкового контролю за контрабандою;
- зменшення податкового навантаження із одночасним пошуком бюджетних компенсаторів;
- забезпечення своєчасного, прозорого відшкодування ПДВ та погашення наявної бюджетної заборгованості з ПДВ;
- проведення акцизної політики відповідно до європейських правил;
- часткове скасування додаткового імпортного збору на товари за виключенням предметів розкоші.

У короткостроковій перспективі необхідним є вирішення наступних проблем в механізмах податкової політики:

- відсутність права на зменшення податку на доходи фізичних осіб, сплаченого за кордоном, за умови відсутності угоди про уникнення подвійного оподаткування;
- вузьке коло членів сім'ї першого ступеня споріднення для цілей оподаткування спадщини та подарунків;
- дискримінація у механізмі оподаткування доходів резидентів і нерезидентів;
- визначення суми податків в залежності не від технічних характеристик, а від їх ринкової вартості;
- запровадження індексації ставок податків і зборів виражених у національній валюті за умови значної інфляції;
- гармонізація акцизного оподаткування до європейського рівня в частині ставок оподаткування;
- уточнення термінології, усунення двозначностей у трактуванні податкового законодавства;
- спрощення та покращення формулювання статей Податкового кодексу України;
- особливий механізм відшкодування ПДВ для інвесторів при інвестуванні ресурсів у спорудження виробничих об'єктів;

- спрощення вимог до документування для послуг з низькою доданою вартістю.

Отже, побудова та застосування механізмів податкової політики має носити комплексний характер в рамках стратегії розвитку державних фінансів України та в поєднанні із інституційними ринковими реформами – це створення стимулюючої податкової системи та конкурентної ринкової системи. У нинішніх реаліях механізм податкової політики має будуватися та зазнавати змін в комплексі із структурними реформами, корелюватися із політикою бюджетних видатків, державною борговою політикою, націлюватися на збалансування бюджету вже у короткостроковій перспективі.

Необхідним є забезпечення тісної взаємодії заходів податкової політики із удосконаленням макроекономічного і фінансового регулювання: забезпечення стабільності грошової одиниці, фінансової відкритості країни, ефективного макроекономічного регулювання, відкритості державного управління.

Наступним кроком дослідження має стати обґрунтування вітчизняного механізму, його змін і перебудови в контексті загальнодержавної стратегії євроінтеграції. Вже сьогодні ми маємо враховувати останні тенденції у реалізації податкової політики європейських країн та ключових партнерів європейського співтовариства.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У результаті проведеного дослідження теоретичних та практичних питань податкової політики в умовах трансформації економіки зроблені наступні висновки:

Податкова політика є заходами непрямого впливу на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни видів податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зменшення або збільшення податкового навантаження, відрахувань до бюджету.

Світовий досвід свідчить, що найоптимальніший рівень сукупного оподаткування знаходиться в межах 30%. Найрозвинутішою у світі є економіка Сполучених Штатів Америки, де сукупний рівень оподаткування не перевищує 33%. У країнах, де він досягає 40% (Німеччина) або 45–50% (Швеція, Фінляндія), починає зростати державний борг, знижується ефективність економіки, виникає таке явище, як соціальний паразитизм. Сьогодні країни із високою нормою вилучення доходів змушені трансформувати систему оподаткування, оскільки існуюча вже вичерпала себе. Податкові реформи, що проводяться в розвинутих європейських країнах, спрямовані на лібералізацію системи оподаткування з метою запобігання відтоку капіталу і кваліфікованих спеціалістів.

Прямі податки хоча й поступаються непрямим за своєю питомою вагою у формуванні доходів бюджету мають суттєве значення у податковій системі України. Найрозвинутішою є система прибуткового оподаткування.

Особливість прямих податків порівняно з непрямими полягає у їх безпосередньому відношенні до об'єкта оподаткування та особи платника. З точки зору регулювання соціально-економічних процесів цей факт має неабияке значення, оскільки його врахування дає змогу спрямовувати вплив держави на відповідні сфери діяльності, інституційні утворення та соціальні групи населення. Саме завдяки цьому регулюючий потенціал прямих податків вважається потужнішим, що спричиняє підвищений інтерес до нього з боку держави та зумовлює необхідність дослідження специфіки, напрямків і умов практичного застосування.

Система прямих податків регулює доходи юридичних і фізичних осіб, на відміну від непрямих, які впливають на ціни. Але в кінцевому підсумку і прями, і не прями податки скорочують споживання, впливаючи тим самим на баланс попиту й пропозиції.

Економічною наукою доведено, що ефективність дії непрямих податків як "вбудованих стабілізаторів" залежить від двох основних факторів: питомої ваги податків у ВВП і еластичності кожного податку і податкової системи в цілому. В Україні частка податків у ВВП є досить високою, тому вони мають значний регулюючий потенціал. Непрямі податки можуть сприяти виникненню інфляції, і особливо ПДВ - сам по собі є інфляційним чинником, здійснюють вплив на ціни одноразово, в момент запровадження, або підвищення ставок. Головним завданням податкової політики повинна стати переорієнтація податкової системи з чисто фіскальних цілей на стимулювання економічного зростання. Здійснити це можливо, перш за все, шляхом встановлення помірною рівня податків по відношенню до ВВП. Основні напрями оптимізації непрямого оподаткування дозволять: зменшити тінізацію економіки; зберегти фінансові стимули для експортерів; зменшити соціальне навантаження та встановити оптимальне співвідношення між непрямыми податками.

Одним із першочергових напрямів є реформування податкової системи України, оскільки вона відіграє важливу роль в економіці країни, особливо в сучасних умовах. Метою реформування податкової системи є приведення її у відповідність з пріоритетами державної політики соціально-економічного розвитку країни, сприяння сталому економічному зростанню на основі виваженої інвестиційно-інноваційної політики, забезпечення достатності сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів. Створення нової законодавчої бази у сфері оподаткування повинно віддзеркалювати традиції існуючої податкової системи та відповідати світовим тенденціям розвитку податкових систем.

Реформування податкової системи повинне проводитися згідно з пріоритетами державної політики щодо соціально-економічного розвитку,

сприяти сталому економічному зростанню шляхом лібералізації податкової системи на основі виваженої політики, забезпечувати достатній обсяг сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів, установити ліберальне ставлення до платників, які сумлінно виконують свої податкові зобов'язання, і посилити відповідальність за несплату податків.

Сучасний механізм податкової політики є сукупністю організаційно-правових норм, принципів, методів і форм, суб'єктів і об'єктів державного регулювання податкових відносин через систему різноманітних інструментів з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

До системних механізмів податкової політики, які вбудовані у вітчизняну систему оподаткування, відноситься структура системи оподаткування: співвідношення загальнодержавних та місцевих податків і зборів, прямих та непрямих податків, на майно і капітал, з юридичних та фізичних осіб.

До комплексних механізмів податкової політики відносяться спеціальні режими оподаткування та оподаткування платників податків в умовах дії угоди про розподіл продукції. Механізм податкової політики складається із значної кількості елементів, якими є окремі податкові інструменти. Значний вплив на ефективність податкової політики має правове середовище. З вузької точки зору, механізм податкової політики можливо представити як сукупність визначеної Податковим кодексом України кількості інструментів.

Побудова та застосування механізмів податкової політики має носити комплексний характер в рамках стратегії розвитку державних фінансів України та в поєднанні із інституційними ринковими реформами – це створення стимулюючої податкової системи та конкурентної ринкової системи. У нинішніх реаліях механізм податкової політики має будуватися та зазнавати змін в комплексі із структурними реформами, корелюватися із політикою бюджетних видатків, державною борговою політикою, націлюватися на збалансування бюджету вже у короткостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ануфрієва К. В. Інституційні та фінансові складові нарощування експорту України. Економіка України. 2018. № 8. С. 30–49.
2. Біда С. О. Новації Податкового кодексу України щодо податку на доходи фізичних осіб / С. О. Біда // Формування ринкових відносин в Україні. - 2011. - № 4. - С. 198-201.
3. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії. Вступ до фінансової науки. / Бланкарт Ш. - К.: Либідь, 2000. – 654 с.
4. Боголіб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності / Т.М. Боголіб // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 3–4. – С. 84–87.
5. Боголіб Т.М., Малишко В.В. Бюджетна система України. – К. : Пан Тот, 2013. – 570 с.
6. Бондарук Т. Г., Вінницька О. А. Оцінка стану децентралізації місцевих бюджетів України. Економіка України. 2018. № 7. С. 59–76.
7. Боринець С.Я. Регулююча роль податкової політики в стратегії забезпечення конкурентоспроможності економіки України /С.Я. Боринець, О.В. Шарікова // Бізнес Інформ. – Х: Харківський національний економічний університет МОН України, 2008. —№5. - с. 75-77.
8. Буряченко А. Є., Філімошкіна О. І. Фіскальна децентралізація та фінансова спроможність місцевого самоврядування в Україні. Фінанси України. 2018. № 5. С. 56–68.
9. Бюджетна система / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська / – Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. – 284 с.
10. Бюджетний кодекс України : Закон Верховної Ради України від 8 липня 2010 року № 2456–VI // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 151.
11. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. К. : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.

12. Бюджетно-податкова політика України: нові виклики : монографія / Ірина Лук'яненко, Марія Сидорович ; Нац. ун-т "Києво-Могилян. акад.". - Київ : НаУКМА, 2014. - 227 с.
13. Варналій З. С. Економічна безпека та конкурентоспроможність регіонів України : монографія. Чернівці, 2018. 454 с.
14. Василик О.Д. Державні фінанси / Василик О.Д., Павлюк К.В. - К.: НІОС.- 2002. – 608 с.
15. Василик О.Д. Податкова система України: Навч. посібник.- К: Поліграфкнига, 2004.- 478с.
16. Василик О.Д. Теорія фінансів / Василик О.Д. — К.: НІОС, 2000. — 416 с.
17. Величко О. Іноземний досвід реформування податкової системи / О. Величко, І. Дмитренко // Економіст. - 1998.—№7—9. - с. 120—123.
18. Власюк Н.І., Мединська Т.В. Податкова система / Н.І. Власюк. – Львів: «Магнолія-2006», 2009. – 230 с.
19. Гавриленко Н. В. Податкова система. — Л. : Новий Світ-2000, 2007
20. Геєць В. Інституційна обумовленість ендогенізації економічного розвитку. Журнал європейської економіки. 2018. Т. 17, № 2. С. 155–166.
21. Глоссарий бюджетних термінів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.budgetrf.ru.
22. Глухова В. І. Аналіз податкових надходжень до державного бюджету України в сучасних умовах / В. І. Глухова, І. П. Іванова // Міжнародний науковий журнал "Інтернаука" . - 2017. - № 5. - С. 111-114.
23. Городецька Т. Е. Аналіз податкових надходжень в системі доходів бюджету / Т. Е. Городецька, А. С. Поровай // Молодий вчений. - 2017. - № 2. - С. 243-247
24. Господарський кодекс України : станом на 5 січ. 2018 р. : відповідає офіц. тексту. Харків : Право, 2018. 228 с.
25. Данилишин Б. М. Основні напрями монетарної політики України. Фінанси України. 2018. № 2. С. 9–25.

26. Данілов О.Д. Податкова система України та шляхи її реформування / О.Д. Данілов, Н.П. Фліссак. – К.: Парламентське видавництво, 2006. - 216 с.
27. Демиденко Л.М. Податкова система: [навчальний посібник] / Л.М. Демиденко, Ю.Л. Субботович. – К.: ЦУЛ, 2007. - 180 с.
28. Демиденко Л.М. Розвиток теорії оподаткування вченими Заходу/Л.М. Демиденко//Фінанси України.— 2004.—№5.— с. 111—117.
29. Демченко Т. М. Податкова політика як інструмент регулювання відтворювального процесу / Т. М. Демченко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – №2 (32). – С. 69–75.
30. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / І.Я. Чугунов, А.В. Павелко, Т.В. Канєва та ін.. ; за аг. Ред.. А.А. Мазаракі. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 376 с.
31. Дідківська Л.І. Державне регулювання економіки / Л.І. Дідківська, Л.С. Головка. — К.: Знання-Прес, 2000. — 209 с.
32. Довгалюк В.І. Податкова система / В.І. Довгалюк, Ю.Ю. Ярмоленко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 360 с.
33. Дробышевский С. М., Трунин П. В. Киюцевская А. М. Возможности процентной политики центральных банков. Экономическая политика. 2018. 13 (4). С. 42–61.
34. Запатріна І.В. Бюджетний механізм економічного зростання : монографія / І.В. Запатріна ; Ін-т соц.-екон. стратегій. – К., 2007. – 528 с.
35. Захожай К.В. Система оподаткування та податкова політика / Захожай В.Б., Литвиненко Я.В., Литвиненко Р.Я.—К.: Центр навчальної літератури, 2006.—468 с.
36. Заяц Н. Е. Теория налогов / Н. Е. Заяц. – Мн. : БГЭУ, 2002. – 220 с.
37. Зверяков М. І. Теоретична парадигма сталого розвитку та українські реалії. Економіка України. 2018. № 10. С. 10–31.
38. Іванов Ю. Б. Податковий менеджмент: Навчальний посібник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізима, В. В. Карпова. – Київ : Знання, 2008. – 525 с.

39. Іванов Ю.Б. Функції податків та податкова політика / Ю.Б. Іванов // Формування ринкової економіки України. – 2009. – Вип. 19. – С. 36-43.
40. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Десятнюк О.М. Податкова система: К.: АТІКА, 2006. -- 920 с.
41. Іванов Ю.Б., Крисоватий А.І., Кізіма А.Я., Карпова В.В. Податковий менеджмент Підручник К.: Знання, 2008. — 525 с.
42. Іванов Ю. Б. Світові тенденції антикризового податкової політики / Ю. Б. Іванов // Науковий вісник Національного університету ДФС України (економіка, право). – 2010. – №1(48). – С. 10–15.
43. Інституційна трансформація фінансово-економічної системи України в умовах глобалізації/ В.Р.Сіденко, М.І.Скрипниченко, В.С.Пономаренко, І.Я.Чугунов та ін.; за ред. В.Р.Сіденка. – К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2017. – 648 с.
44. Каламбет С.В. Удосконалення формування податкової системи / С.В. Каламбет, А.В. Антонов // Фінанси України. – 2001. - №5. – с. 82-86.
45. Квасовський О.Р. Проблеми наукової систематизації принципів оптимального оподаткування / О.Р. Квасовський // Фінанси України.-2006. №2. – с. 105 -108.
46. Кизим М. О., Іванов Ю. Б., Губарева І. О. Оцінювання рівня економічної безпеки України та країн Європейського Союзу. Фінанси України. 2018. № 4. С. 7–18.
47. Козырин А.Н. Налоговые преступления и проступки: опыт зарубежных стран / А.Н. Козырин // Налоговый вестник. – 1998. - №8.-с. 21-24.
48. Козюк В. Цінова стабільність і тергетування інфляції в сировинних економіках: макроекономіка чи політекономія? Вісник Національного банку України. 2018. № 244. 2018. С. 4–25.
49. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації : моногр. / за ред. Я. А. Жаліла. – К. : НІСД, 2005. – 388 с.
50. Конституція України : станом на 23 жовт. 2017 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2017. – 63 с.

51. Концепція реформування податкової системи України // Верховна Рада України : офіц. веб-сайт. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
52. Концепція реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua>
53. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні доміанти та практика реалізації податкової політики / А. І. Крисоватий. – Тернопіль: Карт-Бланш, 2005. – 371с.
54. Крисоватий А. Податкова політика у реформуванні соціально-економічної системи України / А.Крисоватий, Т.Кошук // Економіка України. – 2010. - №9. – С.41-50.
55. Крючкова І. В. Фактори економічного зростання в Україні в 2016–2018 рр. Економіка і прогнозування. 2018. № 2. С. 29–47.
56. Куценко Т.Ф. Бюджетно-податкова політика / Т.Ф. Куценко. - К.: КНЕУ, 2006. — 508 с.
57. Кучер Г. В. Державні фінансові ресурси : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 608 с.
58. Лагутін В. Д. Інститути і економічні механізми стабільності та розвитку суспільства. Економіка України. 2018. № 9. С. 13–25.
59. Лисяк Л. В., Журавель М. О. Бюджетна політика як інструмент забезпечення фінансової безпеки України. Modern economics. 2018. № 9. С. 53–59.
60. Лисяк Л.В., Ватченко О.Б., Ватченко Б.С. Оцінка майнового потенціалу регіону – інструмент формування доходів місцевих бюджетів України: теорія і практика : монографія. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. – 168 с.
61. Лободіна З. М. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 411 с.
62. Ломачинська І. А. Бюджетно-податкова політика соціальних аспектів економічного розвитку / І. А. Ломачинська // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. - 2016. - Т. 21, Вип. 4. - С. 188-191.

63. Лук'яненко І.Г. Особливості прогнозування та управління бюджетним дефіцитом в країнах з трансформаційною економікою / І.Г. Лук'яненко // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.25/1. – С. 179–185.
64. Луніна І. О., Білоусова С. О. Реформування податку на прибуток підприємств у контексті забезпечення стійкості державних фінансів. Економіка України. 2018. № 7. С. 46–58.
65. Луніна І. Податкова політика України в контексті створення умов для економічного зростання / Луніна І. // Економіка України. – 2000.-№9.-с.37-47.
66. Лютий І. Концепція реформування податкової системи України та конкурентоспроможність національної економіки / Лютий І., Тропіна В. // Економіка України. - 2007. - №8. - с. 21.
67. Лютий І. О., Іванюк В. Е. Оподаткування доходів фізичних осіб та місцеві фінанси: суперечності й перспективи їх розв'язання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2018. Вип. 1. С. 53–60.
68. Лютий І.О. Теоретико-методологічні засади бюджетної політики держави / І.О. Лютий // Фінанси України. – 2009.- №12. – с. 13-19.
69. Макарчук І. М. Аналіз податкових надходжень до бюджету України / І. М. Макарчук // Економічний вісник університету. - 2016. - Вип. 28(1). - С. 197-202.
70. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2018. 364 с.
71. Макогон В.Д. Бюджетна політика в механізмі управління державними фінансами / В.Д. Макогон // Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету імені Григорія Сковороди. – 2015. – Вип.26/1. – С. 207–211.
72. Манцуrow І. Г. Інклюзивний розвиток як основа протидії глобальним викликам сьогодення. Економіка України. 2018. № 10. С. 71–87.

73. Мартиненко В. Л. Податкова політика України та її вдосконалення з метою активізації інвестиційної діяльності / В. Л. Мартиненко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – № 2. – С. 47
74. Мельник В.М. До питання формування теоретичних засад адміністрування податків / В.М. Мельник // Фінанси України. – 2008. - №9. – с. 3-9.
75. Мельник В.М. Обмежувальна та стимулювальна роль податків / Мельник В.М. // Фінанси України.-2006.-№1.- с. 31-37.
76. Момотюк Л.Є. Статистика фінансів: методологія та практика: [монографія] / Л.Є.Момотюк. – К.: ВПД «Формат», 2013. – 429 с.
77. Нагорняк Г. Проблеми податкової політики в Україні та шляхи їх вирішення / Г. Нагорняк, Ю. Вовк // Галицький економічний вісник. – 2010. – №2(27). – С. 140–152.
78. Національна економіка / За заг. ред. Носової О. В. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 512 с.
79. Нікітішин А. О. Формування та розвиток інституційної архітектури податкового регулювання. Бізнес Інформ. 2018. № 2. С. 259–265.
80. Нікітішин А. О. Податкова політика як складова соціального розвитку суспільства / А. О. Нікітішин // Бізнес Інформ. - 2017. - № 9. - С. 240-250.
81. Нікітішин А.О. Сучасна сутність і архітектура податкової політики розвитку суспільства / А. О. Нікітішин // Актуальні проблеми економіки. – 2012. – № 1(127). – С. 234–242.
82. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
83. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>
84. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
85. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.sta.gov.ua

86. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень. – Режим доступу: www.ibser.org.ua.
87. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
88. Павелко А.В., Чугунов І.Я. Бюджетна політика економічного розвитку / А.В.Павелко, І.Я.Чугунов // Вісник КНТЕУ. – 2015. – № 2 (100). – С. 64–73.
89. Панченко В.І. Податкова політика як засіб впливу на фінансово економічні процеси в Україні / В.І. Панченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. - №9(63). – с. 94-100.
90. Панчук А.В. Податкова система України. / А.В. Панчук, О.О. Резніченко. – К.: Київ: Нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 231 с.
91. Пасічний М. Д. Бюджетна політика за умов економічної кризи. Інвестиції, практика та досвід. 2018. № 19. С. 28–32.
92. Пасічний М. Д. Політика управління державним боргом. Вісник КНТЕУ. 2018. № 5. С. 19–34.
93. Пасічний М.Д. Податкова політика як інструмент регулювання економічного розвитку / М.Д. Пасічний // Одеський національний економічний університет. – 2017. – Т (23). – С. 214–221.
94. Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика у країнах ЄС із трансформаційною економікою / М. Д. Пасічний // Економіка розвитку. – 2017. – № 2. – С. 30–39.
95. Петренко Т.Г. Напрямки стабілізації податкової політики України // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т.15.- Суми., 2006.- С.156-160.
96. Печуляк В.П. Державна податкова політика в Україні: організаційно - правові аспекти здійснення / Печуляк В.П. - К.: Київ.нац.торг.-екон.ун-т, 2005. - 157 с.
97. Письменний В. В. Особливості впровадження "власних" податків і зборів за ініціативи місцевої влади. Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2018. Т. 23, Вип. 3. С. 164–167.

98. Письменний В. Субвенції у формуванні доходів місцевих бюджетів України Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2018. Вип. 1. С. 34–44.
99. Податкова політика держави: теорія формування та практика реалізації : монографія / [Тарангул Л. Л. та ін.]. - Ірпінь : ВЦ НУ ДПС України, 2013. - 405 с.
100. Податкова політика України / П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул [та ін.] ; за ред. П.В. Мельника. – К.: Знання України, 2011. – 505 с.
101. Податкова політика: стратегія соціального розвитку : монографія / [Калінеску Т. В. та ін. ; за наук. ред. Т. В. Калінеску] ; Східноукр. нац. ун-т ім. Володимира Даля. - Луганськ : Вид-во СНУ ім. Володимира Даля, 2013. - 255 с.
102. Податкова система / [І.О. Лютий, Л.М.Демиденко, М.В. Романюк та ін.]; за ред. проф. Лютого І.О. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 456 с.
103. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс] – режим доступу: [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)
104. Податковий менеджмент / Ю.Б. Іванов, А.І. Крисоватий, А.Я. Кізима, В.В. Карпова. – К.: Знання, 2008. – 525 с.
105. Податкові системи зарубіжних держав. Навчальний посібник. Андрущенко В.Л., Варналій З.С., Прокопенко І.А., Тучак Т.В., за заг. ред. Мельника П.В.: Навч. пос. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – 222 с.
106. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції : монографія / А. І. Крисоватий, В. М. Мельник, Т. В. Кошук. - Тернопіль : ТНЕУ, 2014. - 234 с.
107. Покоłodна О.В. Податкова політика в Україні / О. В. Покоłodна // Вісник економіки транспорту і промисловості – 2012. - № 38. – с. 278-281.
108. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України за станом на 28.12.2014 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 28.12.2014 № 80-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

109. Про Державний бюджет України на 2016 рік: Закон України за станом на 25.12.2015 р. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 25.12.2015 № 928-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

110. Про Державний бюджет України на 2017 рік: Закон України за станом на 21.12.2016 № 1801-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 21.12.2016 № 1801-VIII: Режим доступу:[http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

111. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України за станом на 07.12.2017 № 2246-VIII. [Електронний ресурс] : Верховна Рада України від 07.12.2017 № 2246-VIII: Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2246-19>

112. Про Основні напрями бюджетної політики на 2016 рік : Постанова Верховної Ради України від 31 березня 2015 року № 314-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

113. Про Основні напрями бюджетної політики на 2017 рік : Постанова Верховної Ради України від 24 червня 2016 року № 478-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

114. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 червня 2017 р. № 411-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/>

115. Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування [Іванов Ю. Б., Тищенко О. М., Дорожкіна Г. М., Зима О. Г., Карпова В. В.]; за ред. Ю. Б. Іванова. - Х.: Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України , 2007. – 448 с.

116. Радіонов Ю. Д. Програмно-цільовий метод бюджетування: проблеми впровадження та перспективи розвитку. Економіка України. 2018. № 2. С. 21–38.

117. Рожко О.Д. Державні фінанси України: детермінанти та пріоритети розвитку: монографія / Рожко О.Д. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. – 360 с.

118. Романюк М.В. Податкова політика як дієвий інструмент антикризової економічної політики / М.В. Романюк // Фінанси України. – 2009. – № 12. – С. 66–71.
119. Рябушка Л. Б. Бюджетно-податкова політика в системі регулювання економічного розвитку держави / Л. Б. Рябушка, Д. В. Веремчук // Механізм регулювання економіки. - 2008. - № 3. Т. 2. - С. 182-187.
120. Свищук А. С. Податкова політика у країнах з розвинутою економікою / А. С. Свищук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. - 2014. - Вип. 3. - С. 261-271.
121. Семерей Ж.В. До питання сутності податків / Семерей Ж.В. // Економіка та держава. — 2005.— №11. — с. 37—39.
122. Сідельникова Л.П. Податкова система: навчальний посібник / Л.П. Сідельникова, Н.М. Костіна. – Київ: Видавництво Ліра-К, 2013. – 604 с.
123. Сідельникова Л.П. Управління податковим боргом: навчальний посібник / Л.П. Сідельникова, О.В. Волкова. – Херсон: ХНТУ, 2016. – 254 с.
124. Соколовська А. Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / Соколовська А. // Економіка України.-2005.-№5.-с.4-12.
125. Соколовська А.І. Податкова система держави: теорія і практика становлення / Соколовська А.І. - К.: Знання-Прес, 2004. - 454 с.
126. Соколовська, А.М. Основи теорії податків / А. М. Соколовська. -К.: Кондор, 2010. -326 с.
127. Соскін О. І. Трансформація податкової системи в контексті формування сучасної економічної моделі України / Соскін О. І. // “Економічний часописХХІ”. – 2010. – № 3-4. – С. 7-14.
128. Стіпахно В. І. Податкова політика України: проблеми та напрями вдосконалення / В. І. Стіпахно // Формування ринкових відносин в Україні. – 2006. – № 7. – С. 23–28.
129. Тимченко О.М. Дуалізм інтересів платників податків як суб’єкт податкового боргу / О.М. Тимченко // Фінанси України. – 2009. - №11. – с. 53-62.

130. Трофімова Л.В. Податкова політика і податкова система / Л.В. Трофімова // Форум права. – 2010. - №1. – с. 364-370. – Режим доступу до журн.: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-1/10tlvipc.pdf>
131. Україна у цифрах у 2014 році. Статистичний збірник / За редакцією І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики, 2015. – 239 с.
132. Україна у цифрах у 2015 році. Статистичний збірник / За редакцією І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики, 2016. – 239 с.
133. Україна у цифрах у 2016 році. Статистичний збірник / За редакцією І. М. Жук. Київ: Державна служба статистики, 2017. – 239 с.
134. Фінанси / за ред. І.О.Лютого. – Київ : Видавництво Ліра-К, 2017. – 728 с.
135. Фінансовий аналіз / За заг. ред. Школьник І.О. – К. :«Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.
136. Чернякова Т.М. Податкова система України та оподаткування підприємств / Чернякова Т.М. – Луганськ, 2006. — 584 с.
137. Чугунов І.Я. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки / І.Я.Чугунов, К.В. Брижан// Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного університету. – 2017. – Вип.32/1. – С. 241–251.
138. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання. – К.: НДФІ, 2005. – 259 с.
139. Чугунов І.Я., Пасічний М.Д. Бюджетно-податкова політика економічного розвитку. Науковий вісник Полісся. 2018. № 1 (13). Ч. 1. С. 54-61.
140. Чумак О. В. Податкова політика в системі фінансової політики держави: сутність та інструменти / О. В. Чумак, О. В. Стрибуль // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. - 2014. - Вип. 11(2). - С. 401-409.
141. Яковлева А. М. Податковий борг: економічний зміст і дискусійні питання / А. М. Яковлева // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 3. - С. 230-234.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А. 1. Зв'язок податкових інструментів і механізмів в системі податкової політики

Додаток Б

Рис. Б.1. Функції і важелі податкової політики

Додаток В

Таблиця В.1

Підходи до визначення поняття «податкова політика»

Автори	Визначення
Глосарій бюджетних термінів	Податкова політика розглядається як сукупність заходів непрямого впливу держави на розвиток виробництва шляхом зміни норми вилучення до бюджету за рахунок пониження або підвищення загального рівня оподаткування: ставки індивідуального прибуткового податку, податку на прибуток підприємств, непрямих податків
Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, А. Я. Кізіма, В. В. Карпова	Податкова політика – це заходи непрямого впливу на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни видів податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зменшення або збільшення податкового навантаження
Р. П. Жарко	Податкова політика – це комплекс дій державних органів, спрямованих на зміну параметрів податкової системи та податкового механізму з метою досягнення певних соціальних та економічних цілей
Н. Заєць	Податкова політика є одним з найбільш динамічних і мобільних елементів податкового механізму й сфери державного податкового менеджменту, де його основу складає система економічних заходів оперативного втручання
І. В. Фокіна	Податкова політика економіки, як основний елемент податкового механізму, покладено в основу довгострокових стратегічних цілей держави, спрямованих на забезпечення економічної стабільності та стимулювання економічного зростання
Г. Г. Старостенко, С. В. Онишко, Т. В. Поснова	Податкова політика полягає в перерозподілі державними органами доходів та фінансових ресурсів з метою забезпечення грошовими коштами, фінансовими ресурсами тих осіб, організацій, установ, галузей, секторів і сфер економіки, у яких існує доцільна, суспільно визнана потреба в ресурсах
А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, Т. Л. Желюк, Т. М. Попович	Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації стягнення податків і податкових платежів. Воно передбачає застосування диференційованого підходу до оподаткування з метою регулювання народногосподарської кон'юнктури, підприємницької активності та споживчого попиту, рівня споживання тощо.
В. Н. Гланц	Податкова політика – це система заходів цілеспрямованого економічного і законодавчого впливу держави на учасників економічних відносин за допомогою інструментів податкової політики з метою досягнення бажаних соціально-економічних результатів.
Г. О. Лихачева, В. Г. Саєнко	Податкова політика являє собою комплекс практичних дій щодо розробки загальної структури дохідної частини бюджету держави, досягнення оптимальності податкових платежів. На державному рівні під податковим регулюванням розуміють якісні зміни податкової політики та здійснення таких податкових заходів, які дають змогу досягти повноти та своєчасності виконання бюджетів усіх рівнів.

Додаток Д

Таблиця Д.1

Сучасна сутність основних функцій податків

№ з/п	Функції	Прояв їх сутності в дії, спосіб вираження їх властивостей
1	Фінансова	Адміністрування податкових надходжень для фінансування державних видатків
2	Економічного регулювання	Економічний вплив податків на пріоритетні галузі економіки, експорт, імпорт, наукові дослідження та ін.
3	Соціальна	Перерозподіл доходів за допомогою прогресивного прибуткового податку на користь найбільш вразливих верств населення. Категоризація суспільства за ознакою податкового режиму: оподаткування сім'ї, окремих соціальних груп, продуктів, соціально пріоритетних або дискримінованих секторів
4	Територіальна	Визначення: легальної території, на якій податкові закони мають законну силу; територіальної податкової нерівності. Вирішення завдань територіального розвитку: звільнення від податків окремих нероз-винених сільських зон, міських районів, стимулювання їх конкурентоспроможності. Захист довкілля: екологічні податки, податки на видатки
5	Політична	Податок як внесок громадян заради загального суспільного інтересу. Політична легітимність податків. Дотримання податкового законодавства. Пряма демократична згода сплачувати податки

Додаток Ж

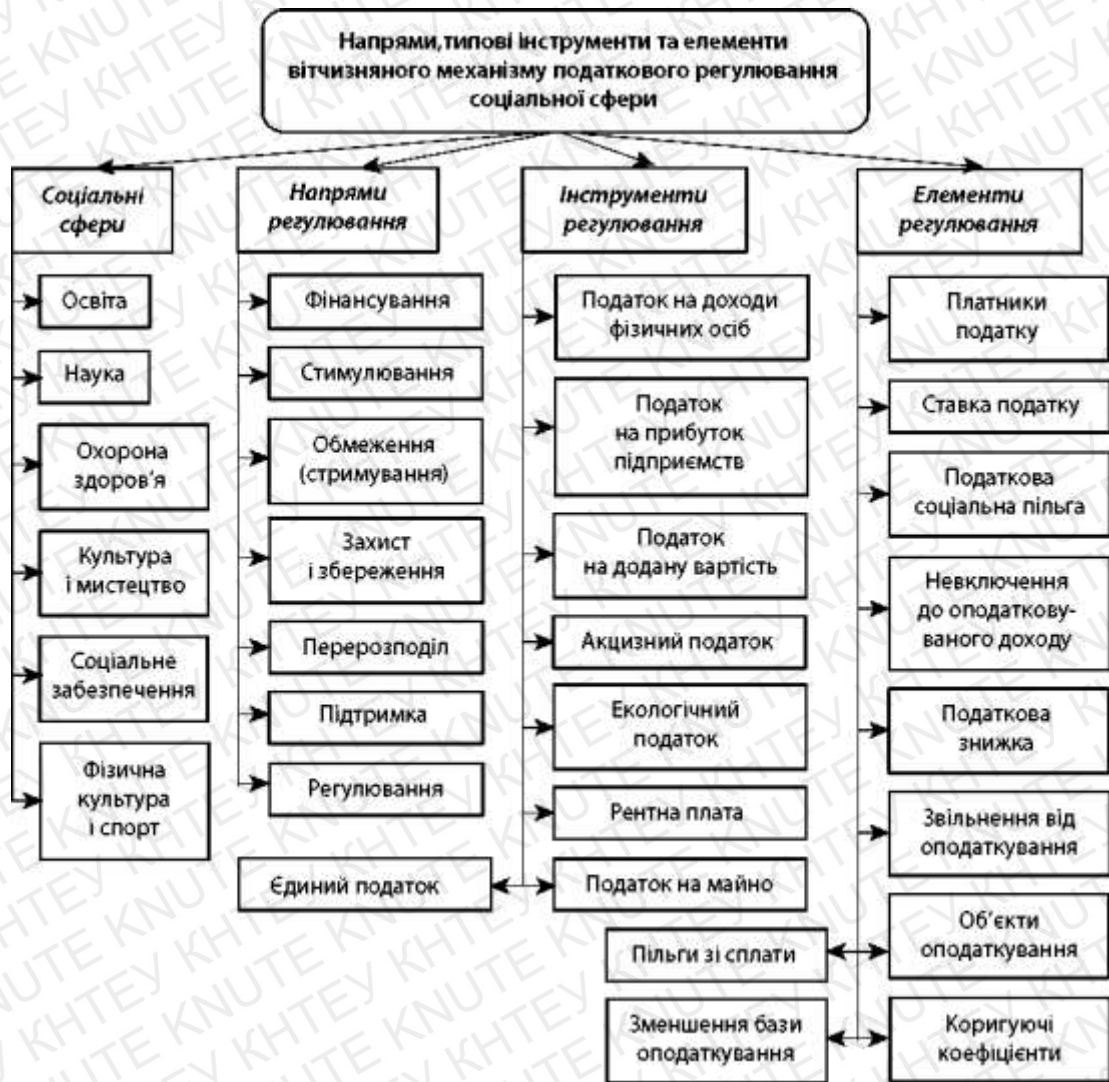

Рис. Ж.1. Механізм податкової політики соціальної сфери

Додаток 3

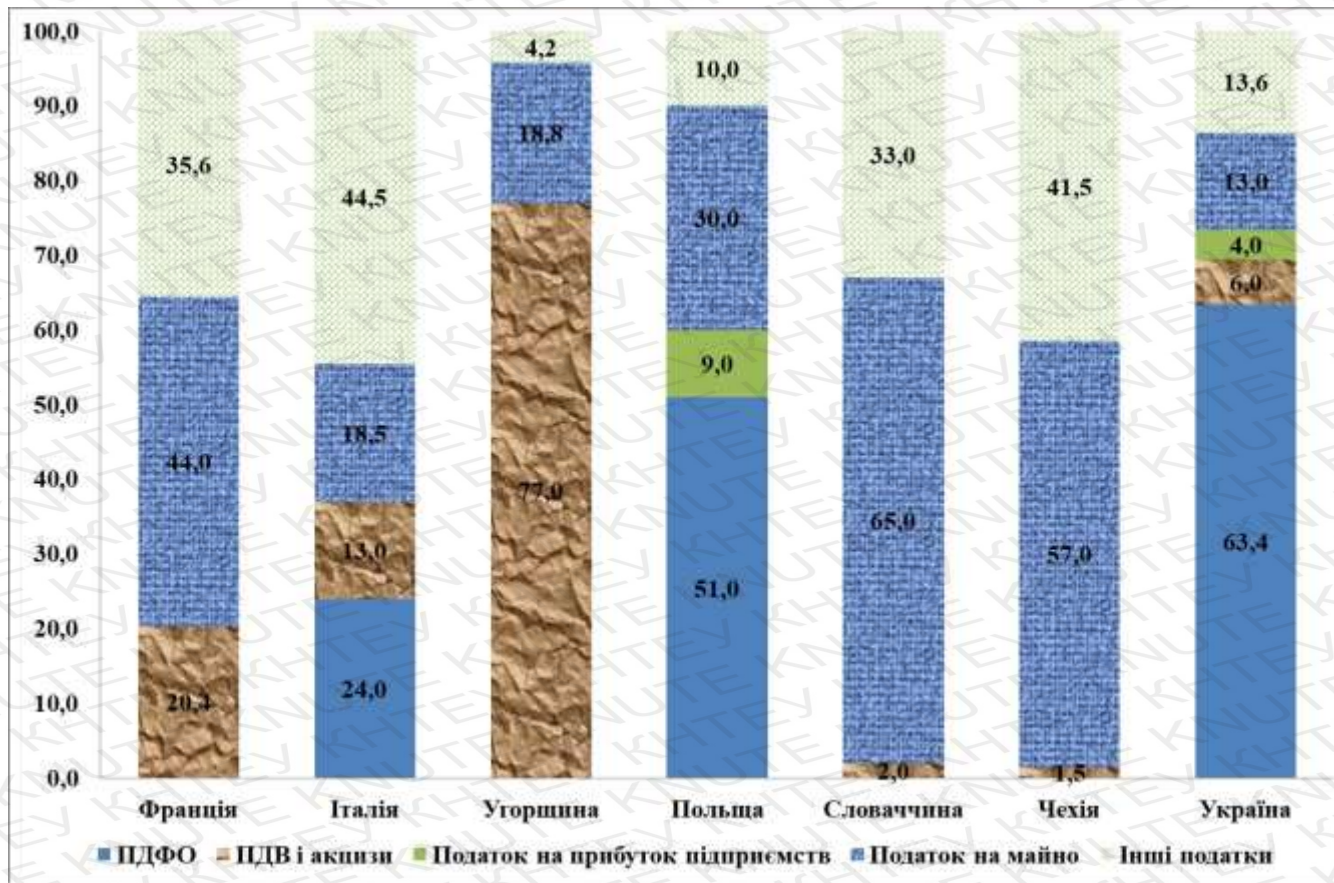

Рис. 3.1. Структура податкових надходжень місцевих бюджетів

Додаток К

Таблиця К.1

Частка надходжень від податку на майно у ВВП деяких країн світу за 2016-2018 роки, %

	Країна	2016	2017	2018
1	Австрія	0,548	0,525	0,545
2	Бельгія	3,499	3,505	3,513
3	Канада	4,002	3,923	3,869
4	Чилі	1,022	1,082	1,083
5	Данія	1,824	1,778	1,836
6	Естонія	0,272	0,244	0,226
7	Фінляндія	1,419	1,545	1,443
8	Франція	4,234	4,372	4,112
9	Німеччина	1,058	1,025	1,048
10	Греція	3,111	3,085	3,065
11	Угорщина	1,105	1,071	0,99
12	Ісландія	17,365	2,062	2,013
13	Ірландія	1,414	1,286	1,316
14	Ізраїль	3,197	3,246	3,191
15	Італія	2,776	2,559	2,564
16	Японія	2,566	2,57	2,56
17	Корея	3,035	3,144	3,3
18	Латвія	1,072	1,03	0,933
19	Люксембург	3,516	3,735	3,92
20	Нідерланди	1,52	1,555	1,563
21	Нова Зеландія	1,923	1,919	1,954
22	Норвегія	1,258	1,297	1,293
23	Португалія	1,263	1,358	1,44
24	Словаччина	0,428	0,425	0,409
25	Іспанія	2,55	2,521	2,498
26	Швеція	1,055	0,993	0,951
27	Швейцарія	2,038	2,15	2,13
28	Туреччина	1,222	1,122	1,052
29	Великобританія	4,13	4,174	4,137
30	США	2,987	4,292	2,969